

РЯТІВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕОЛІТИЧНОГО ПОСЕЛЕННЯ МОДРИЧІ 1

Олександр СИЛАЄВ¹ , Зоя ІЛЬЧИШИН¹ , Сергій ТЕЛІЖЕНКО²

¹Науково-дослідний центр «Рятівна археологічна служба»
Інституту археології НАН України, вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна,
e-mail: silayevs@ukr.net; zoya.arch@gmail.com

²Інститут археології НАН України,
вул. Героїв Сталінграда, 12, 04210, м. Київ, Україна, e-mail: telizhenko_s@ukr.net

Представлено результати пам'яткоохоронних досліджень (розкопок і нагляду) на пам'ятці Модричі 1, розташованій біля південно-східної околиці с. Модричі Дрогобицького р-ну Львівської обл. Зазначено, що під час будівництва нової автомобільної дороги в обхід м. Трускавець на ділянці, яка проходить через західний край пам'ятки було закладено три розкопи загальною площею 1 745,5 м².

Під час розкопок виявлено 137 археологічних об'єктів, серед яких 3 – великі господарські споруди аморфної форми, 4 – заглиблені конструкції у вигляді вузьких ровиків та 130 – стовпові ями. Більшу частину об'єктів згруповано і вони є складовими двох великих наземних будинків, свого часу зведених на основі опорно-стовпової конструкції. За аналогією з подібними спорудами, дослідження яких проводили на поселеннях культури лінійно-стрічкової кераміки в більшій частині її ареалу, ці об'єкти визначено як рештки житлових будівель – т. зв. довгих домів.

Проаналізовано збірку археологічних знахідок, виявлених у культурному шарі, зокрема в периметрі житлових споруд, а також у заповненнях об'єктів, яка складається з ліпного посуду, виробів із кременю, обсидіану й каменю. Серед керамічних матеріалів відзначено абсолютну перевагу кухонного посуду і майже повну відсутність столової кераміки. Уламки й розвали посудин мали дуже поганий стан збереження, що пояснено лужністю ґрунтів у місці проведення досліджень. Зібрано чисельну колекцію артефактів із кременю та обсидіану, а саме нуклеуси, ретушовані пластини й відщепи. Також на поселенні знайдено кам'яне знаряддя (сокиру-тесло) у формі «шевської колодки». На підставі цих предметів однозначно дали змогу датовано культурний шар пам'ятки в місці проведення археологічних досліджень епохою неоліту.

Ключові слова: поселення, неоліт, культура лінійно-стрічкової кераміки (КЛСК), «довгий дім», вироби з кременю, вироби з обсидіану.

У 2020 р. експедиція Науково-дослідного центру (НДЦ) «Рятівна археологічна служба» Інституту археології НАН України проводила розкопки та нагляд під час будівництва ділянки автодороги в обхід м. Трускавець Дрогобицького р-ну Львівської обл. Місце розкопок розташоване на південно-східній околиці с. Модричі в адміністративних межах Трускавецької міської територіальної громади (рис. 2). Сліди неолітичного поселення з матеріалами культури лінійно-стрічкової кераміки (КЛСК) були виявлені на високому правому березі р. Вишніці під час попередніх археологічних розвідок у місці проєктованого будівництва нового відрізу автомобільної дороги державного значення Т-14-02 в обхід м. Трускавця.

Ця пам'ятка – непоодиноке явище в регіоні українського Прикарпаття (рис. 1). Ще наприкінці XIX ст. Влодзімеж Деметрикєвич знайшов матеріали КЛСК під час дослідження печери Вертеба поблизу с. Більче-Золоте на Тернопільщині [Demetrykiewicz, 1898, s. 9–15]. За часів Другої Речі Посполитої, у 1920-х роках, започатковане планомірне дослідження регіону: Влодзімеж Антонєвич виявив поселення біля с. Торське Заліщицького р-ну Тернопільської обл. [Antoniewicz, 1921, s. 79–108], а Леон Козловський провів перші розкопки на

багат шаровому поселенні в околицях с. Незвисько Івано-Франківської обл. [Kozłowski, 1930, с. 32–41]. Ярослав Пастернак локалізував знахідки епохи неоліту в 1936 р. під час розкопок у м. Комарно Львівської обл., а 1943 р. дослідив два поселення КЛСК біля с. Котоване [Пастернак, 1961, с. 183–184], розташовані за 12 км на північний захід від м. Дрогобича.

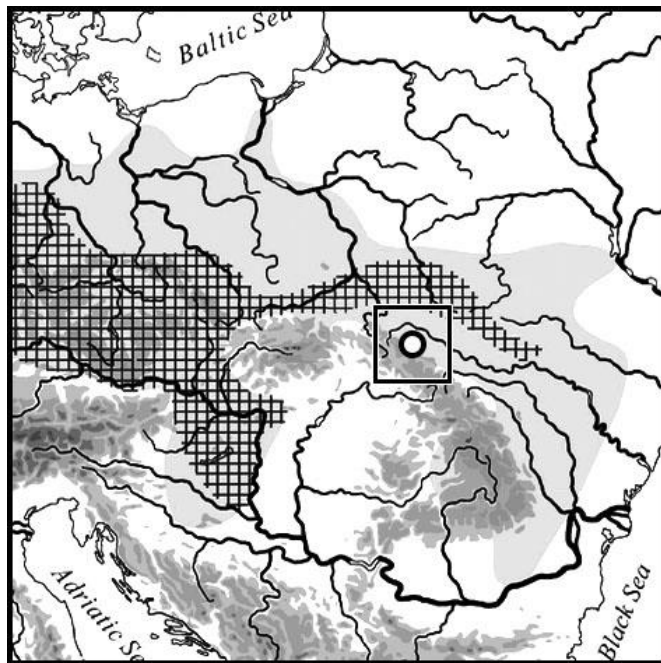

Рис. 1. Пам'ятка Модричі 1 в ареалі культури лінійно-стрічкової кераміки

Fig. 1. Modrychi 1 site in the area of Linear Pottery Culture

Кам'янка-Бузького р-ну Львівської обл., де загальна площа розкопок сягала 2 120 м² [Пелешишин, 1999, с. 22–48]. Остання пам'ятка розташована вже в басейні Західного Бугу.

У Подністер'ї з 1950-х до 2000-х років локалізовані пам'ятки КЛСК біля сіл Блещанка, Заліщики, Марківці, Сухостав, Попівці на Тернопільщині, сіл Більшівці, Бовшів, Лука, Стрільце, Єзупіль Івано-Франківській обл., м. Комарно та сіл Біличі, Губичі, Дроздовичі, Кульчиці, Міжинець, Чорний Острів та Уличне Львівської обл. [Ленартович, 2009, с. 235–247]. Останній із названих пунктів, поселення біля с. Уличне на Дрогобиччині, виявлене 1994 р. розвідками В. Коноплі [Конопля, 1999, с. 130–137] і розташоване воно на відстані 13 км по прямій на південний схід від нововиявленого об'єкта археології – поселення Модричі 1. За топографічними ознаками пам'ятки дуже подібні, оскільки обидві займають високі, але рівні тераси малих річок, витоки яких розташовані неподалік – у підніжжі гір Східних Бескидів.

Дослідження регіону Дрогобицького передгір'я продовжували після 2000 р. співробітники Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка та краєзнавчого музею «Дрогобиччина» [Мацкевий, Козак, 2010, с. 6–8], а також НДЦ «Рятівна археологічна служба» Інституту археології НАН України. Так, у 2018 р. під час археологічних вишукувань на ділянках нового будівництва було виявлено три об'єкти археологічної спадщини в околицях м. Стебник і с. Модричі з матеріалами епохи неоліту, зокрема поселення Модричі 1 [Милян, Сілаєв, 2018, с. 18–19; Сілаєв, Осаульчук, 2020, с. 40–42]. Знахідки, виявлені на останній пам'ятці під час розвідок і шурфування, були попередньо датовані неолітом, ранньозалізним віком, римським часом і княжою добою. Проте в частині поселення, де проведено розкопки, безумовно переважав неолітичний горизонт.

У радянський період і за часів незалежності України дослідження проводили науковці Інституту археології та Інституту суспільних наук АН УРСР (з 1993 р. – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України): Тетяна Пассек, Олександр Черниш, Юрій Захарук, Ігор Свешніков, Лариса Крушельницька, Юрій Малеев, Віталій Конопля, Леонід Мацкевий. Масштабні розкопки здійснено в 1951–1957 рр. на багат шаровому поселенні Незвисько, нижні шари якого (горизонт КЛСК) розкриті на площі 1 064 м² [Черниш, 1959, с. 73], а також у 1989–1992 рр. на багат шаровому поселенні біля с. Блещанка, де розкрито 1 368 м² [Конопля, 2008, с. 196–222]. Ще більші за обсягами роботи виконала експедиція Львівського державного університету ім. І. Франка під керівництвом Миколи Пелешишина в 1977–1979 рр. на поселенні КЛСК у с. Тадані

Пам'яткоохоронні роботи 2020 р. передбачали проведення археологічних розкопок у західній частині поселення Модричі 1, яка опинилася в зоні земляних робіт зі спорудження автостради (рис. 3). Для визначення найбільш перспективних ділянок досліджень уздовж траси автодороги на відрізку близько 200 м було закладено три розкопи у вигляді тестових траншей завширшки 5 м. Їхня центральна вісь орієнтована по лінії південний захід – північний схід. Для зручності планіграфії та точної фіксації виявлених об'єктів розкопи розбито на сектори розміром 5×10 м, нумерація яких наскрізна вздовж лінії розкопів із півдня на північ, а надалі надавалась відповідно до послідовності розкриття.

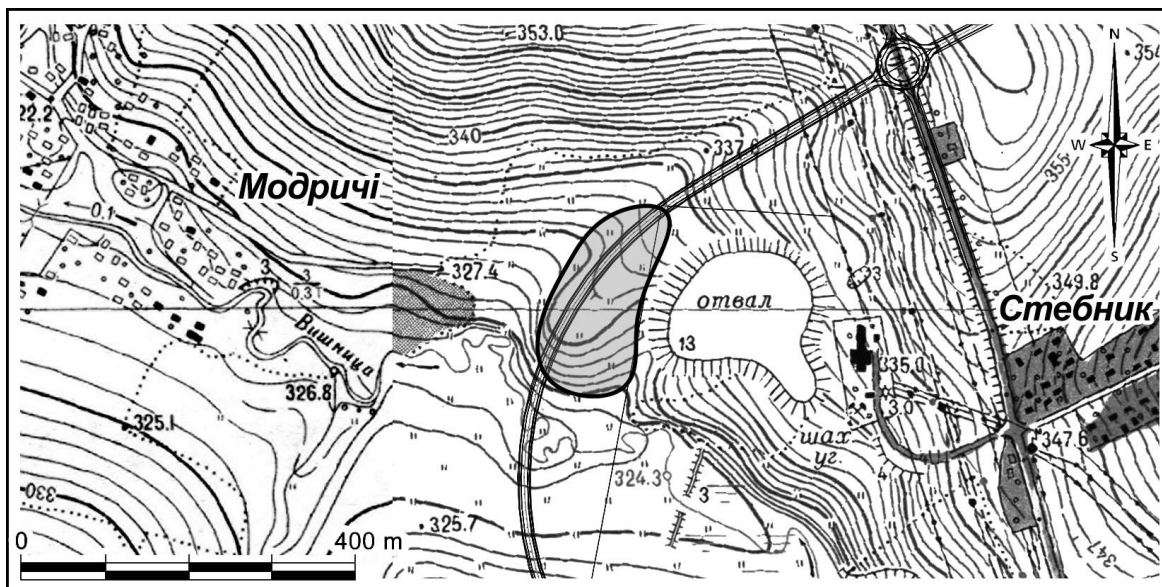

Рис. 2. Розташування пам'ятки Модричі 1

Fig. 2. Location of Modrychi 1 site

Концентрація археологічних об'єктів і споруд, а також найбільші скупчення рухомих знахідок були зафіксовані в межах розкопу II та південній частині розкопу III. Ці тестові траншеї були розширені та, фактично, з'єднані додатковими розкриттями, загальна площа яких, із врахуванням розширень і прирізків, виконаних для дослідження знайдених археологічних об'єктів, становить 1 745,5 м². Як репер взято позначку «331» за балтійською системою висот, локалізовану біля північно-східного кута огорожі найближчої садиби с. Модричі.

Розкоп I закладений на крутому схилі правого берега р. Вишнява як у межах, так і на південній периферії пам'ятки (рис. 3). Він мав послідовно сім секторів розмірами 5×10 м (сектори 01–07). При загальній протяжності 70 м, максимальний перепад висоти між нижньою та верхньою відмітками становив 5,86 м, що зумовлено розташуванням розкопу вздовж різкого схилу тераси, яка спадає до берега р. Вишнява.

Частина родючого шару тут була знята з поверхні у процесі віддернування ділянки будівництва, що відбувалося під постійним наглядом співробітників НДЦ РАС ІА НАНУ. У поверхневому шарі будь-яких слідів археологічних об'єктів чи скупчень археологічних матеріалів не зафіксовано. Зібрано невелику кількість знахідок, що датуються новим і новітнім часом (XVII–XX ст.): фрагменти кружального полив'яного та сіроглиняного посуду, уламок люльки, частина залізної підбійки, фрагмент ножа й ін. Зовсім поодинокими були фрагменти посуду епохи неоліту, римського часу та княжої доби.

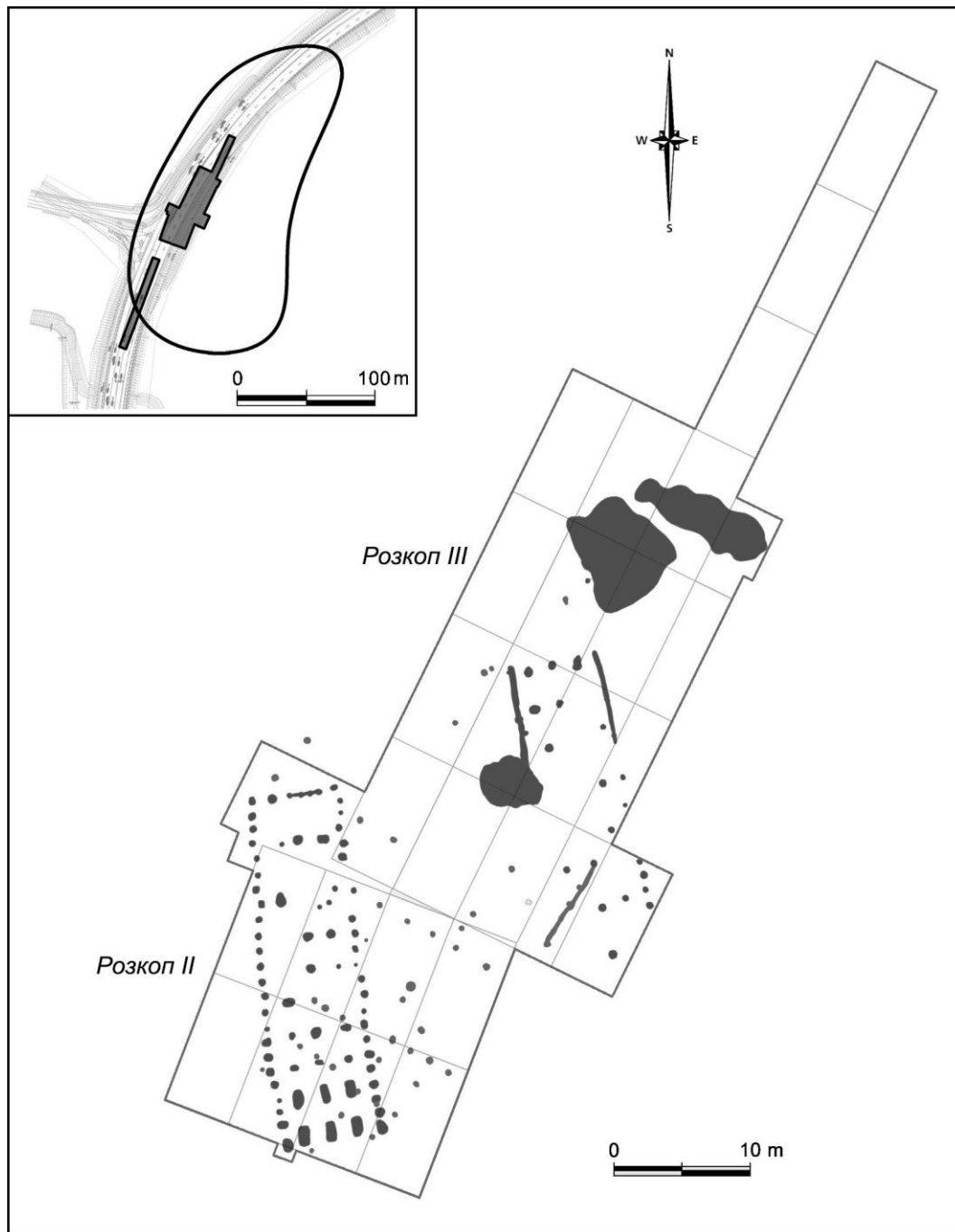

Рис. 3. Загальний вигляд ділянки розкопок на пам'ятці Модричі 1

Fig. 3. General view of the area of excavations on Modrychi 1 site

Подальші розкопки здійснено на глибину від 0,16 м наверху розкопу, до 1,22 м – у нижній його частині. Переважно нашарування склалися зі суглинку світло-коричневого кольору.

Материковий шар у розкопі зафіксовано майже на всій його площі у вигляді важкого оглеєного лесового суглинку жовтого кольору. Виняток становить нижня половина сектора 01, де розкоп понижено до рівня проступання ґрунтових вод неподалік від русла річки. Тут материковий шар перекривав горизонт намівного замуленого чорного суглинку.

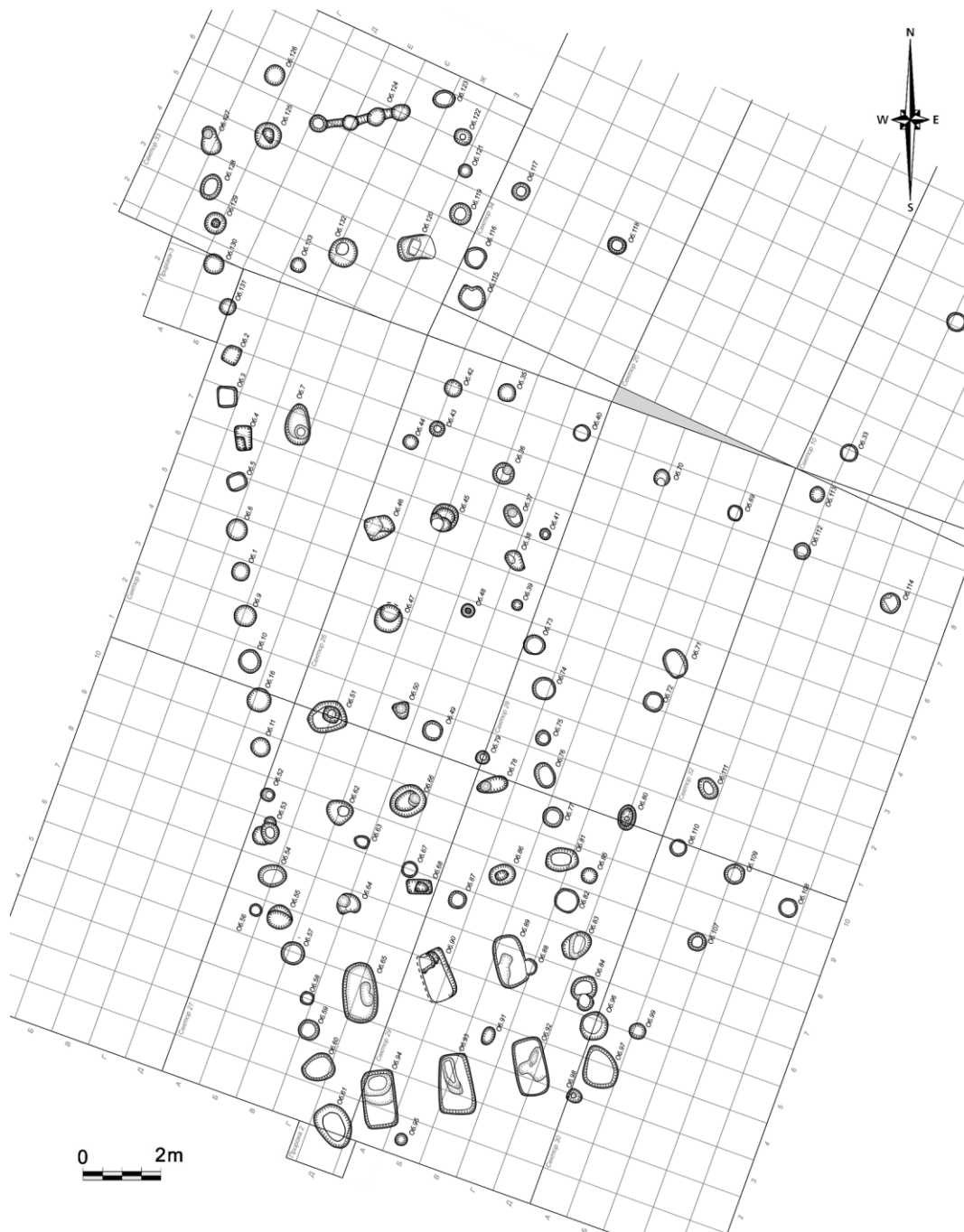

Рис. 4. Споруда 1 (наземне житло) в межах розкопу II

Fig. 4. Construction 1 (above-ground residential building) in excavation area II

У розкопі I за результатами проведених досліджень не виявлено слідів археологічних об'єктів, однак у родючому шарі ґрунту зафіксовано знахідки ліпного посуду та кремєневих артефактів епохи неоліту, переважно у верхній і нижній частинах розкопу. Посередині знахідок майже не виявлено, що можна пояснити вимиванням родючого шару.

Загалом, культурні нашарування в цій частині пам'ятки вказують на незручність ділянки з погляду розташування постійних об'єктів чи споруд на крутому схилі через сильні змивні процеси та загрозу затоплення під час розливу р. Вишніці в підніжжі тераси.

Розкоп II закладено на одній осі з попереднім, із відступом на північ від місця проходження наявної польової дороги, що з'єднує с. Модричі з м. Стебник. Ця ділянка розкопу розташована безпосередньо в межах західної частини пам'ятки (рис. 3). Розміри розкопу первинно становили 5×20 м і складався він зі секторів 08 та 09, однак у процесі досліджень знайдених тут археологічних об'єктів він був поступово доповнений у східному напрямку ще шістьма секторами (сектори 26–30 та 32), а в північному – сектором 33 та прирізками 2 і 3. Перепад висот на відстані 28 м (із північного сходу на південний захід) становить 1,15 м.

Як і на всіх інших ділянках будівництва, в межах розкопу II частина родючого шару ґрунту на глибину від 0,1 до 0,2 м була знята у процесі віддернування, що відбувалося під постійним археологічним наглядом. Слідів археологічних об'єктів у знятому верхньому шарі не було зафіксовано, однак виявлено суттєву концентрацію поверхневих знахідок і розташованих зразу під дерновим шаром уламків ліпного посуду та кременевих артефактів, особливо в східній частині сектора 26 і західній половині сектора 28. Так само знайдено невелику кількість матеріалів, що датуються новим та новітнім часом (XVIII–XX ст.).

Потужність культурного шару, дослідженого у процесі археологічних розкопок, коливалась від 0,08 до 0,3 м, що обумовлено більше нерівномірністю зняття ґрунту під час віддернування, ніж перепадом висот. Нашарування склалися винятково зі суглинку світло-коричневого кольору. Материковий шар представлений лесовим суглинком жовтого кольору, менш оглеєним порівняно з розкопом I, однак із виразними ознаками вторинного окислення.

У цьому плані важливо відзначити специфічну ознаку території досліджень – наявність величезного відвалу породи з нині законсервованої «Шахти № 2» із видобутку калійної солі, розташованої на віддалі лише 60–70 м на схід від місця розкопок. Периметр відвалу оточений дренажними ровами, однак вимив лужних речовин із нього відбувався вниз до схилу до р. Вишниці, що засвідчено і спостереженнями авторів дослідження у попередні роки.

У процесі зачистки на рівні материкової поверхні в межах розкопу II, отримано найбільші результати за весь період робіт, оскільки тут розкрито велику кількість археологічних об'єктів. Загальна їх чисельність – близько 100 од. В абсолютній більшості це стовпові ями, частина з яких – складові великої прямокутної наземної будівлі.

На передматериковому горизонті, а також в окремих об'єктах, під час дослідження зібрано значну кількість археологічних матеріалів. Здебільша це артефакти з кременю та обсидіану, у меншій кількості – фрагментований ліпний посуд епохи неоліту. Знахідки розповсюджені нерівномірно. Майже відсутні в південно-східній частині розкопу, у межах секторів 27, 29, 30 та 32, натомість значна концентрація спостерігається в секторах 26 і 28. Варто також відзначити знахідку нижньої частини ліпної посудини, розташованої по центру заповнення об'єкту 69.

Розкоп III був розміщений у межах західної та північно-західної частин пам'ятки (рис. 3), орієнтований під кутом 6° до двох попередніх розкопів, що обумовлено вигином створу траси. Початково мав розміри 5×70 м й охоплював послідовно сім секторів від 10 до 16, видовжених із південного заходу на північний схід (азимут 26°). У процесі поступового розширення на перспективних ділянках досліджень у напрямку на схід і захід від центральної осі було додано дев'ять секторів розміром 5×10 м (сектори 17–22, 31, 34 та 35), три – 3×10 м (сектори 23–25), а також прирізку 1 розміром 7×3,8 м. Із південної сторони це розкриття повністю злилося з розкопом II.

На відстані 70 м уздовж головної осі розкопу III перепад висот становив лише 0,22 м, натомість більш помітний нахил (до 0,79 м) спостерігався в напрямку зі сходу на захід, у сторону заплави невеличкого потічка – правосторонньої притоки р. Вишниці.

Під час нагляду за процесом віддернування ділянки будівництва тут було зафіксовано два випадки розкриття решток частково зруйнованих ліпних посудин. Обидва рази роботи призупинено для ретельного дослідження цих ділянок. Як виявилось у процесі розкриття, розвали посудин були локалізовані у верхніх шарах заповнення об'єктів № 12 і № 14, які

становили собою рештки великих господарських споруд. Окрім цього, у відслоненні верхньої частини родючого шару виявлено знахідки та скупчення археологічних матеріалів: вироби з кременю і каменю, фрагменти ліпного посуду. Найбільша концентрація зафіксована в секторах 17 й 18. Натомість майже повністю відсутні археологічні знахідки в північній частині розкопу, що певною мірою пояснює їх наближеність до периферії поселення (рис. 3).

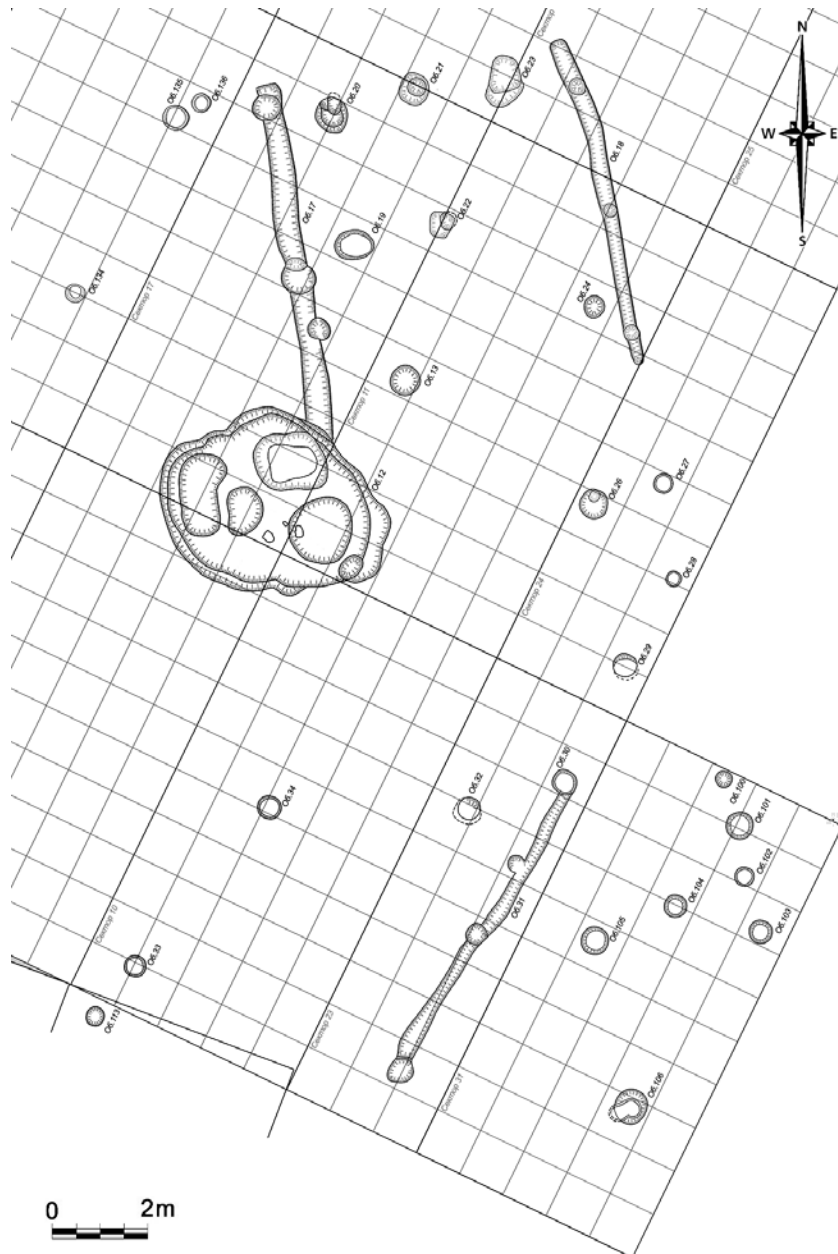

Рис. 5. Споруда 2 (наземне житло) в межах розкопу III

Fig. 5. Construction 2 (above-ground residential building) in excavation area III

Потужність культурного шару, дослідженого у процесі археологічних розкопок, тут коливалася від 0,12 до 0,37 м. Збільшення глибини залягання материкового горизонту спостерігалось в північному напрямку, ближче до краю пам'ятки. Основну частину культурного шару складають суглинки світло-коричневого кольору, однак на півночі цей шар

поступово переходить у більш темний ґрунт, насичений мулистими відкладами. Так само материковий горизонт, переважно представлений лесовим суглинком жовтого кольору, у північних секторах розкопу стає більш важким та оглеєним, до того ж насиченим дрібною галькою. Як і в розкопі II, у цих ґрунтах фіксуються ознаки вторинного окислення.

Зачистка на рівні материкової поверхні в межах розкопу III також відкрила рештки археологічних об'єктів. Їхня кількість дещо менша порівняно зі ситуацією у попередньому розкопі й становить лише 36 од. Більшість із них – стовпові ями, які разом із декількома специфічними об'єктами у вигляді ровиків формують контур ще однієї великої прямокутної наземної споруди. Крім цього, серед виявлених у розкопі III об'єктів виділяються три великі ями аморфної форми (об'єкти № 12, № 14 та № 15), які є рештками господарських споруд.

На передматериковому горизонті та в заповненні об'єктів із розкопу III знайдено багато археологічних матеріалів. Значно менше предметів виявлено поза межами об'єктів, із найбільшою концентрацією в секторах 17, 21 та 23. А лівова частка знахідок, що складає майже половину всього обсягу рухомого археологічного матеріалу з пам'ятки, здобута в заповненні трьох великих господарських ям. Тут локалізовано розвали принаймні п'яти посудин, а також вироби з кременю, обсидіану й каменю.

Опис археологічних об'єктів. У процесі розкопок на пам'ятці Модричі I було зафіксовано велику кількість об'єктів, що стосуються функціонування тут давнього поселення. Загалом їх 137 і розташовані вони найбільше в межах розкопу II, а також у центральній та південній частинах розкопу III (рис. 3). Нумерація об'єктам надана згідно з послідовністю їх розкриття, оскільки фіксація відбувалася після зачистки секторів.

Таблиця 1

Перелік і характеристика об'єктів на пам'ятці Модричі I

№ п/п	Тип об'єкта	Форма об'єкта та його складові	Розміри (м)			Характер заповнення; знахідки	Розташування
			Шир./Діам.	Довж.	Глиб.		
1	Стовпова яма	Округла, дно гостре	0,45	–	0,28	Чорн. сугл.	розк. II, сект. 9, споруда 1
2	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске	0,44	0,48	0,09	Темно-кор. сугл.; кременеві артефакти	розк. II, сект. 9, споруда 1
3	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске	0,48	0,52	0,08	Темно-кор. сугл.; кременеві артефакти	розк. II, сект. 9, споруда 1
4	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске, в пд куті менша яма	0,42	0,64	0,12 (0,24)	Чорн. сугл., вугілля	розк. II, сект. 9, споруда 1
5	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске	0,46	0,5	0,26	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 9, споруда 1
6	Стовпова яма	Округла, дно заокр	0,52	–	0,26	Темно-кор. сугл.; кременеві артефакти	розк. II, сект. 9, споруда 1
7	Стовпова яма	Овальна, дно заокр., у пд частині круга глибока ямка з гострим дном	0,64 (0,35)	1	0,18 (0,52)	Чорн. сугл., вугілля; кременеві артефакти	розк. II, сект. 9, споруда 1

Продовження табл.

8	Геодез. пункт	Округла, по центру частина бетонного стовпа	0,4	–	–	–	розк. III, сект. 10
9	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,55	–	0,23	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 9, споруда 1
10	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,54	–	0,1	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 9, споруда 1
11	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,5	–	0,08	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 9, споруда 1
12	Господ. споруда	Овальна, дно нерівне, в пн, зх і сх частинах аморфні ями	3,9	5	0,23 (0,55)	Темно-кор. і чорн. сугл.; кременеві артефакти та ліпний посуд	розк. III, сект. 10, 11, 17, 20
13	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,64	–	0,14	Чорн. сугл.	розк. III, сект. 11, споруда 2
14	Господ. споруда	Аморфна, дно нерівне, в центр. частині глибока аморфна яма, по периметру 7 стовпових ямок	6,8	7,7	0,32 (0,86)	Темно-кор. і чорн. сугл.; кременеві артефакти та ліпний посуд	розк. III, сект. 12, 13, 18, 19, 21
15	Господ. споруда	Аморфна, довга, дно нерівне, в центр. частині глибока аморфна яма, по периметру 7 стовпових ямок	3,2	10,4	0,3 (0,8)	Темно-кор. і чорн. сугл.; кременеві артефакти та ліпний посуд	розк. III, сект. 13, 19, прирізка 1
16	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,5	–	0,09	Темно-кор. сугл.; кременеві артефакти	розк. II, сект. 8, 9, споруда 1
17	Ровик	Видовжений із пн на пд, із заокр. дном, біля пн краю та по центру три округлі стовпові ямки	0,4–0,5 (0,7)	7,6	0,12 (0,22)	Темно-кор. сугл.; ліпний посуд	розк. III, сект. 17, споруда 2
18	Ровик	Видовжений з пн на пд, із заокр. дном, біля пн і пд краю та по центру 3 округлі стовпові ямки	0,25–0,4 (0,3)	7	0,1 (0,26)	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 11, 12, споруда 2
19	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,6	0,8	0,37	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. III, сект. 17, споруда 2
20	Стовпова яма	Овальна, дно заокр., у пн частині аморфна ямка з підбоєм	0,68	0,72	0,24 (0,45)	Чорн. сугл.; кременеві артефакти	розк. III, сект. 17, споруда 2
21	Стовпова яма	Округла, дно заокр., у центрі округла ямка	0,6 (0,36)	–	0,22 (0,37)	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. III, сект. 17, 18, споруда 2
22	Стовпова яма	Трапецієвидна, дно заокр., у пн-сх куті округла ямка з підбоєм	0,5 (0,36)	0,55	0,34 (0,42)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. III, сект. 11, 17, споруда 2

Продовження табл.

23	Стовпова яма	Аморфна, у пн частині овальна ямка	0,72 (0,62)	1 (0,7)	0,11 (0,45)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. III, сект. 12, 18, споруда 2
24	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,45	–	0,15	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 11, споруда 2
25	Стовпова яма	Овальна, дно заокр.	0,4	0,62	0,08	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 18, споруда 2
26	Стовпова яма	Округла, дно гостре, звужене до пн краю	0,6	–	0,5	Чорн. сугл.; ліпний посуд	розк. III, сект. 24, споруда 2
27	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,4	–	0,24	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 24, споруда 2
28	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,34	–	0,17	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 24, споруда 2
29	Стовпова яма	Округла, дно заокр., у пд частині з підбоєм	0,5	–	0,41	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. III, сект. 24, споруда 2
30	Стовпова яма	Округла, дно глибоке і плоске	0,34	–	0,48	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. I II, сект. 2 4, споруда 2
31	Ровик	Видовжений із пд зх на пн сх, із заокр. дном, біля пд краю та по центру 3 округлі стовпові ямки	0,24– 0,4 (0,52)	7	0,15 (0,24)	Темно-кор. сугл.; кременеві артефакти та ліпний посуд	розк. III, сект. 23
32	Стовпова яма	Округла, дно заокр., глибоке, у пд частині з підбоєм	0,42 (0,54)	–	0,5	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. III, сект. 24, споруда 2
33	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,45	–	0,14	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 10
34	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,48	–	0,1	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 10
35	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,45	–	0,2	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 26, споруда 1
36	Стовпова яма	Округла, дно плоске, у пн частині мала кругла ямка	0,56 (0,2)	–	0,18 (0,28)	Темно-кор. і чорн. сугл.; кременеві артефакти	розк. II, сект. 26, споруда 1
37	Стовпова яма	Овальна, дно заокр., в пн частині мала кругла ямка	0,4 (0,22)	0,64	0,2 (0,25)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 26, споруда 1
38	Стовпова яма	Овальна, дно гостре, звужене в пн-зх частині	0,4	0,6	0,36	Чорн. сугл.	розк. II, сект. 26, споруда 1
39	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,3	–	0,12	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 26, споруда 1
40	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,42	–	0,16	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 26
41	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,32	–	0,12	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 26
42	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,46	–	0,18	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 26, споруда 1

Продовження табл.

43	Стовпова яма	Округла, дно глибоке плате	0,4	–	0,62	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 26, споруда 1
44	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,4	–	0,16	Темно-кор. суглинок	розк. II, сект. 26, споруда 1
45	Стовпова яма	Округла, дно плате, у пд частині доповнена округлою ямкою з двома приступками	0,72 (0,28)	–	0,16 (0,38)	Чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 26, споруда 1
46	Стовпова яма	Трапецієподібна, дно заокр., у зх частині доповнена аморфною ямкою з приступкою	0,6 (0,44)	0,72	0,28 (0,54)	Чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 26, споруда 1
47	Стовпова яма	Округла, дно заокр., у пн частині округла ямка з підбєм	0,68 (0,48)	–	0,3 (0,56)	Чорн. сугл., вуглики; кремєні артефакти	розк. II, сект. 26, споруда 1
48	Стовпова яма	Округла, дно гостре	0,34	–	0,28	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 26, споруда 1
49	Стовпова яма	Округла, дно плате	0,52	–	0,15	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 26
50	Стовпова яма	Трикутна, в центрі округла дуже глибока ямка з плоским дном	0,4 (0,24)	0,44	0,15 (0,6)	Чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 26
51	Стовпова яма	Овальна, дно заокр., у центрі округла дуже глибока ямка з плоским дном	0,8 (0,4)	0,98	0,16 (0,56)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 26, 27, споруда 1
52	Стовпова яма	Овальна, дно плате	0,32	0,38	0,23	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27, споруда 1
53	Стовпова яма	Аморфна, в центрі овальна яма із заокр. дном, з пн та зх сторін округлі приступки	0,54	0,78	0,26	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 27, споруда 1
54	Стовпова яма	Овальна, дно плате	0,56	0,74	0,25	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27, споруда 1
55	Стовпова яма	Овальна, дно заокр., у пн частині приступка	0,6	0,66	0,18	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27, споруда 1
56	Стовпова яма	Округла, дно плате	0,32	–	0,07	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27
57	Стовпова яма	Округла, дно плате	0,62	–	0,17	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27, споруда 1
58	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,36	–	0,09	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27, споруда 1
59	Стовпова яма	Округла, дно плате	0,52	–	0,1	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27, споруда 1
60	Стовпова яма	Овальна, дно плате	0,7	0,82	0,13	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27, споруда 1

Продовження табл.

61	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,84	1,16	0,2	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 27, 29, прирізка 2, споруда 1
62	Стовпова яма	Трикутна, в центрі округла дуже глибока ямка з плоским дном	0,54 (0,26)	0,58	0,18 (0,6)	Чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 27, споруда 1
63	Стовпова яма	Овальна, дно нерівне	0,32	0,4	0,2	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27
64	Стовпова яма	Аморфна, у пн-зх частині округла ямка з плоским дном	0,54 (0,3)	0,6	0,3 (0,48)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 27, споруда 1
65	Стовпова яма	Прямокутна, із заокругленими кутами, дно плоске, у сх частині 8-подібна ямка з плоским дном	0,88 (0,32)	1,55 (0,64)	0,28 (0,46)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 27, споруда 1
66	Стовпова яма	Овальна, у сх частині глибока округла ямка з плоским дном	0,8 (0,3)	0,96	0,32 (0,55)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 27, споруда 1
67	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,4	–	0,18	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 27
68	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске, в центрі глибока трикутна ямка з плоским дном	0,38 (0,34)	0,66 (0,35)	0,2 (0,55)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 27, споруда 1
69	Стовпова (?) яма	Округла, дно плоске	0,4	–	0,15	Темно-кор. сугл.; розвал ліпної посудини	розк. II, сект. 28
70	Стовпова яма	Округла, дно плоске, в пд частині округла ямка з гострим дном	0,42 (0,18)	–	0,12 (0,18)	Темно-кор. сугл.; кременеві артефакти	розк. II, сект. 28
71	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,6	0,76	0,12	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 28
72	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,5	–	0,13	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 28
73	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,6	–	0,26	Темно-кор. і чорн. сугл.; кременеві артефакти	розк. II, сект. 28, споруда 1
74	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,62	–	0,12	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 28, споруда 1
75	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,4	–	0,23	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 28, споруда 1
76	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,5	0,68	0,28	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 28, споруда 1
77	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,54	–	0,32	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1

Продовження табл.

78	Стовпова яма	Овальна, дно заокр., у зх частині округла ямка з гострим дном	0,44 (0,26)	0,76	0,2 (0,26)	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. II, сект. 28, 29, споруда 1
79	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,36	–	0,18	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 26, 28
80	Стовпова яма	Овальна, дно заокр., в центрі округла ямка з гострим дном	0,45 (0,11)	0,64	0,22 (0,3)	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. II, сект. 28, 29
81	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,6	0,85	0,25	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1
82	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,64	–	0,3	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. II, сект. 29, споруда 1
83	Стовпова яма	Овальна, дно плоске, у зх частині приступка	0,6	0,82	0,28	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1
84	Стовпова яма	8-подібна, з двох округлих ям із плоским дном	0,68	0,87	0,15 (0,24)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1
85	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,4	–	0,17	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 29
86	Стовпова яма	Овальна, дно заокр., в центрі овальна ямка із заокр. дном	0,53 (0,26)	0,68 (0,33)	0,27 (0,4)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1
87	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,46	–	0,2	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 29
88	Стовпова яма	Округла, дно плоске, частково перекриває об'єкт 89	0,42	–	0,14	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 29
89	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске, в центрі та під куті видовжена аморфна яма з заокр. дном (подвійна стовпова?)	0,48 (0,3)	1,38 (0,75)	0,32 (0,5)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1
90	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске, з підбоєм із зх сторони, у пн-зх куті аморфна ямка з плоским дном	0,74 (0,4)	1,3 (0,42)	0,34 (0,58)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1
91	Стовпова яма	Овальна, дно заокр.	0,34	0,48	0,11	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 29
92	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске, з підбоєм у сх частині аморфна яма з нерівним дном (потрійна стовпова?)	0,83 (0,67)	1,5 (0,82)	0,4 (0,58)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1
93	Стовпова яма	Трапецієвидна, дно плоске, у пн частині аморфна довга ямка з нерівним дном	0,68– 0,94 (0,3)	1,58 (0,95)	0,18 (0,52)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 29, споруда 1

Продовження табл.

94	Стовпова яма	Прямокутна, дно плос- ке, у пн. половині оваль- на яма з плоским дном	0,85 (0,67)	1,48 (0,55)	0,2 (0,5)	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. II, сект. 27, 29, споруда 1
95	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,32	–	0,08	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 29
96	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,75	–	0,23	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 29, 30, споруда 1
97	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,92	1,14	0,14	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. II, сект. 30, споруда 1
98	Стовпова яма	Овальна, дно гостре	0,34	0,4	0,2	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 29
99	Стовпова яма	Округла, дно гостре	0,43	–	0,2	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 29
100	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,36	–	0,26	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 31, споруда 2
101	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,54	–	0,28	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. III, сект. 31, споруда 2
102	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,41	–	0,27	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. III, сект. 31, споруда 2
103	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,5	–	0,26	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 31, споруда 2
104	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,48	–	0,31	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. III, сект. 31, споруда 2
105	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,6	–	0,36	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. III, сект. 31, споруда 2
106	Стовпова яма	Округла, в центрі глибока аморфна ямка з підбоям і плоским дном	0,7 (0,4)	– (0,68)	0,28 (0,56)	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. III, сект. 31, споруда 2
107	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,47	–	0,25	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 30
108	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,47	–	0,11	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 30
109	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,54	–	0,23	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 30
110	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,45	–	0,18	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 30, 32
111	Стовпова яма	Овальна, дно заокр.	0,45	0,6	0,23	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 32
112	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,43	–	0,23	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 32
113	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,4	–	0,17	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 32
114	Стовпова яма	Округла, в центрі аморфна ямка з гострим дном	0,5 (0,27)	–	0,17 (0,25)	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 32
115	Стовпова яма	Аморфна, дно плоске, по центру увігнуте	0,65	0,7	0,28	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. III, сект. 34, споруда 1

Продовження табл.

116	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,54	–	0,22	Темно-кор. і чорн. сугл., вуглики	розк. III, сект. 34, споруда 1
117	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,48	–	0,19	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 34
118	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,44	0,5	0,32	Темно-кор. сугл.	розк. III, сект. 34
119	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,56	–	0,3	Темно-кор. і чорн. сугл.; ліпний посуд	розк. II, сект. 33, споруда 1
120	Стовпова яма	Прямокутна, дно плоске, в центрі прямокутна глибока ямка з плоским дном	0,63 (0,28)	0,95 (0,4)	0,32 (0,63)	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
121	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,34	–	0,2	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
122	Стовпова яма	Овальна, дно гостре	0,4	0,47	0,3	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
123	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,45	0,6	0,24	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
124	Ровик	Видовжений із сх на сх, по краях та в центрі 4 округлі стовпові ямки	0,2 (0,46)	2,6	0,12 (0,21)	Темно-кор. і чорн. сугл.; артефакти з кременю та обсидіану	розк. II, сект. 33, споруда 1
125	Стовпова яма	Округла, дно заокр., по центру трикутна ямка з гострим дном	0,68 (0,27)	– (0,42)	0,22 (0,38)	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
126	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,52	–	0,18	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 33
127	Стовпова яма	8-подібна, у пн половині округла ямка з гострим дном	0,5 (0,22)	0,75	0,22 (0,31)	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
128	Стовпова яма	Овальна, дно плоске	0,5	0,67	0,24	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
129	Стовпова яма	Округла, дно гостре	0,55	–	0,32	Темно-кор. і чорн. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
130	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,52	–	0,25	Темно-кор. і чорн. сугл.; кременеві артефакти	розк. II, сект. 33, прирізка 3, споруда 1
131	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,42	–	0,11	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 9, прирізка 3, споруда 1
132	Стовпова яма	Округла, дно заокр., по центру округла ямка з плоским дном	0,72 (0,32)	–	0,48 (0,6)	Темно-кор. та чорн. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1
133	Стовпова яма	Округла, дно заокр.	0,38	–	0,14	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 33, споруда 1

Закінчення табл.

134	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,4	–	0,28	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 35
135	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,54	–	0,18	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 35
136	Стовпова яма	Округла, дно плоске	0,38	–	0,18	Темно-кор. сугл.	розк. II, сект. 35
137	Стовпова яма	Овальна, дно заокр.	0,49	0,53	0,11	Темно-кор. сугл.	Нагляд

Три об'єкти суттєво вирізняються. Це – великі за розмірами ями переважно аморфної форми, які варто вважати залишками господарських споруд. Вони виявлені в межах розкопу III.

Об'єкт № 12 на рівні материкового горизонту мав вигляд плями аморфної наближеної до овалу форми близько 5 м у довжину та 3,9 м у ширину, із заповненням із темно-коричневого суглинку (рис. 6). Довшою стороною був видовжений із північного заходу на південний схід. Будучи заглибленим у материковий шар, він мав похилі стінки й нерівну долівку, яка на більшій частині площі об'єкта сягала глибини до 0,23 м. У північній, західній і східній частинах об'єкта розташовані п'ять ям аморфної або овальної форми. Найглибша з них, північна, мала глибину до 0,55 м нижче рівня материкового горизонту. Долівки в них лінзоподібної форми. Дещо південніше від центральної точки об'єкта на глибині 0,21 м виявлено два предмети, що мають важливе значення для встановлення функційного призначення цієї споруди. Це – кам'яна зернотерка у вигляді плоского, ледь увігнутого на верхній площині, каменю розміром 18×22×5 см, а також камінь-розтирач овальної обточеної форми 10×8×6 см. Ще один плоский камінь розміром 25×15×5,5 см лежав неподалік, але на дещо більшій глибині – 0,25–0,32 м, у заповненні великої ями у східній частині споруди.

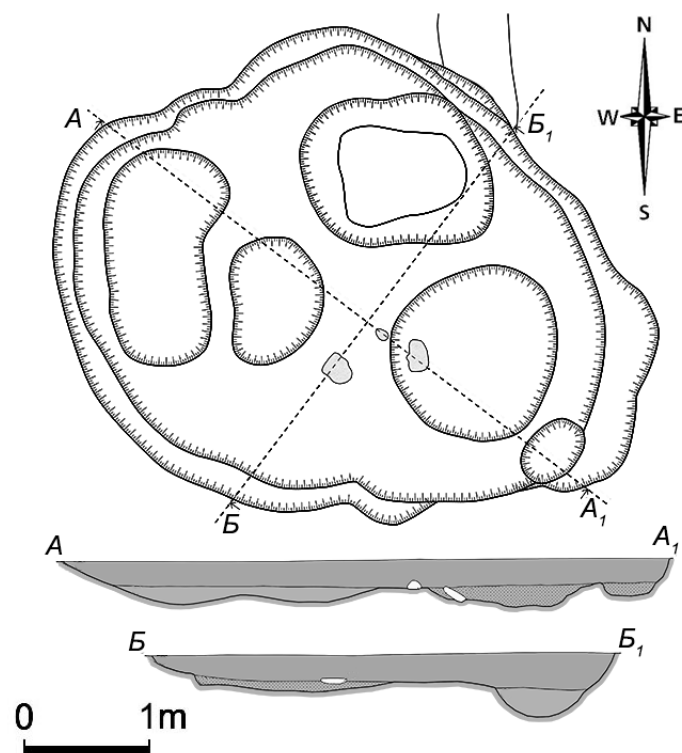

Рис. 6. Об'єкт 12

Fig. 6. Object 12

У перетині, до глибини 0,18–0,26 м, спостерігається темно-коричневий суглинок, подібний за характеристиками до основної маси родючого шару на території пам'ятки. Нижче до рівня материка і в заповненні ям переважає шар темно-сірого оглеєного суглинку. Виняток становить південно-східна половина поселення, де цей шар мав чорне забарвлення і суттєвий вміст вугликів та рослинного перегною. Це особливо помітно у прошарку, розташованому в місці виявлення зернотерки та розтирача. Окрім названих кам'яних предметів, у заповненні об'єкта виявлено 12 артефактів із кременю та 2 – з обсидіану, а також велику кількість уламків ліпних посудин. У південній частині споруди, безпосередньо над місцем

локалізації кам'яної зернотерки, зафіксовано розвал ліпної посудини, частини якої були знайдені і в родючому шарі під час нагляду.

Об'єкт № 14 локалізовано на рівні материкового горизонту у вигляді плями аморфної форми наближеної до трапеції близько 7,7 м завдовжки та 6,8 м завширшки, орієнтованої довшою стороною по лінії північний захід–південний схід (рис. 7). У процесі вибирання відокремлено елементи цієї споруди, зокрема неглибокі округлі стовпові ямки по контуру споруди. На більшій частині площі ця господарська яма мала незначну глибину – від 0,05–0,12 м у східній її частині і до 0,32 м – в західній. Однак у центрі споруди розташоване велике заглиблення аморфної форми глибиною до 0,86 м, профіль якого нерівномірно заокруглений. Верхня частина заповнення об'єкта складається з темно-коричневого суглинку потужністю 0,28–0,4 м. Під ним, винятково в заповненні центрального заглиблення, залягає шар важкого оглеєного чорного суглинку, густо насичений рештками попелу, вугілля та рослинного перегною. На цьому горизонті також зафіксовано певну кількість знахідок кам'яних предметів – як дрібної гальки, так і відносно великих валунів. Окремі з них мають сліди обточування поверхонь та вкриті нагаром.

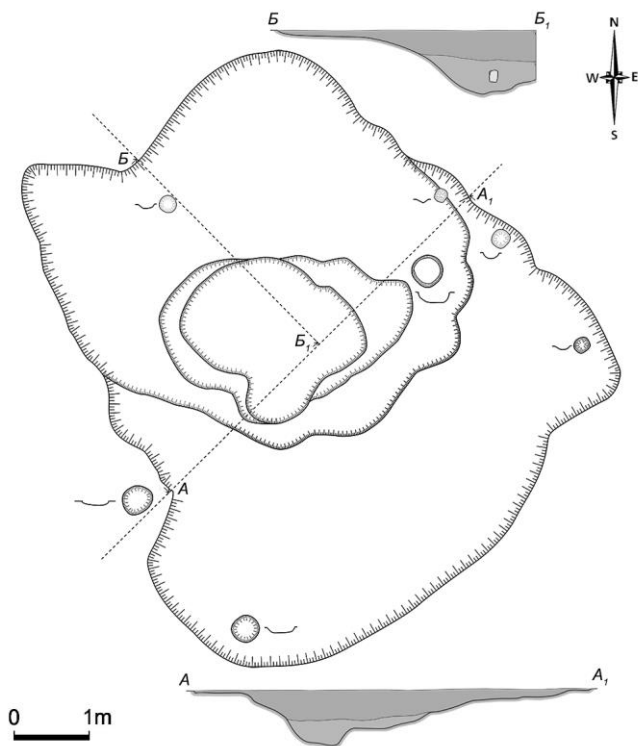

Рис. 7. Об'єкт 14

Fig. 7. Object 14

однорідне заповнення, зокрема у бічних ямах. У центральній нижче залягав шар важкого оглеєного чорного суглинку, густо насичений рештками попелу, вугілля та рослинного перегною. Біля стінок і долівки цей шар частково змішаний із жовтим суглинком, однак також містить домішку вугілля. У заповненні центральної ями знайдено багато каміння, переважно дрібної гальки, яке в окремих випадках має сліди обточування поверхонь.

З об'єкта походять сім артефактів із кременю і сланцю, а також велика кількість фрагментів ліпних посудин епохи неоліту, виявлених як розрізнено, так і в одному скупченні, що було розвалом посудини.

У заповненні знайдено два артефакти з кременю, а також п'ять скупчень фрагментів кераміки, що належали до частково збережених розвалів ліпних посудин. Один із таких, розташований у південній частині споруди, лежав досить високо і частина його була зафіксована під час нагляду.

Об'єкт № 15 простежувався на рівні материкового горизонту у вигляді сильно видовженої з північного заходу на південний схід плями аморфної форми завдовжки 10,4 м і завширшки 3,2 м (рис. 8). Долівка цієї споруди нерівна, на більшій частині площі сягає від 0,1 до 0,32 м, із неглибокими овальними заглибленнями в західній і східній частинах. По центру розташована глибока овальна яма розміром 1,65×3,75 м і глибиною до 0,8 м, стінки якої похилі, а дно майже рівне.

До глибини 0,12–0,32 м в об'єкті розташований шар темно-коричневого суглинку, який становив

Такого типу великі за розмірами ями аморфної форми становлять типову форму господарських споруд, знайдених на пам'ятках КЛСК в усьому ареалі її побутування, зокрема й на території України.

Однак абсолютна більшість об'єктів (130 од.), які ми знайшли на пам'ятці Модричі 1, належать до іншої категорії. Це – невеликі ями округлої, овальної, рідше прямокутної або трапецієподібної форми (див. таблицю), які варто вважати слідами вертикально встановлених стовпів або паль. Ці об'єкти мають розміри в діапазоні від 0,24 до 1,58 м, при цьому переважають саме невеликих пропорцій із простою конструкцією. Кількість об'єктів, розміри яких не перевищують 0,6 м, становить 90 од. Дно в них найчастіше пласке або заокруглене та лише в окремих випадках гостре. Менша частина стовпових ям (39 од.) мають ускладнену форму й доповнені всередині меншими та глибшими ямками або елементами у вигляді приступок і підбоїв. Оскільки переважно такі складні форми притаманні більшим за розміром об'єктам, то це може бути пов'язане з певним посиленням конструкції.

На пам'ятці виявлено ще один вид об'єктів, пов'язаних зі стовповими ямами, які тим не менш варто виділити в окрему категорію. Це – конструкції у вигляді ровиків, доповнених по краях і в центрі округлими стовповими ямами. Вони неглибокі (від 0,7 до 0,15 м), мають заокруглене в перетині дно. Таких об'єктів на пам'ятці виявлено чотири, один – у межах розкопу II (№ 124), інші три – в розкопі III (№ 17, № 18 та № 31). Довжина їх становить 2,6 м і 7–7,6 м відповідно, а ширина коливається від 0,2 м до 0,5 м. Діаметр стовпових ямок, сполучених із цими ровиками, може сягати від 0,24 до 0,6 м, глибина – до 0,3 м.

Найважливіший факт – більшість знайдених стовпових ямок, а також три з чотирьох ровиків становлять елементи двох великих наземних споруд, свого часу зведених на базі опорних стовпів.

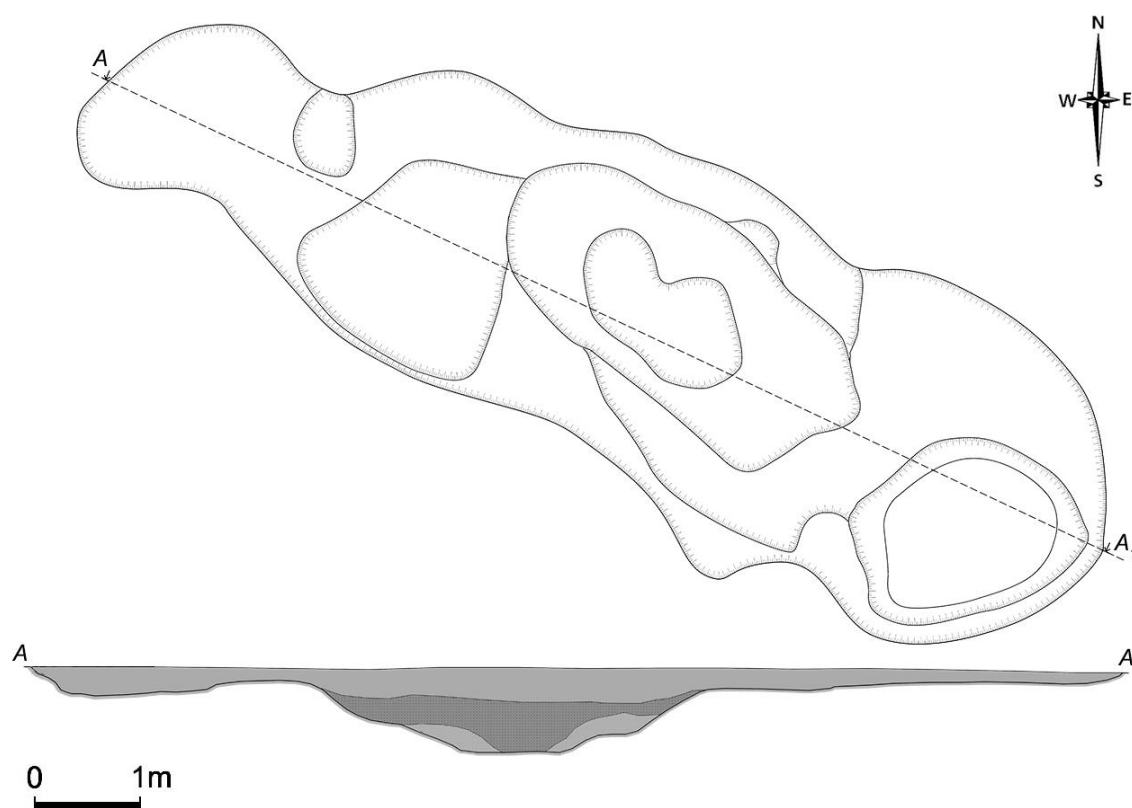

Рис. 8. Об'єкт 15

Fig. 8. Object 15

СПОРУДА 1 найбільша й досліджена повністю (рис. 4). Вона була розташована у крайній західній частині пам'ятки та займала порівняно полого ділянку тераси, на якій незначний ухил (0,51 м на дистанції 30 м) спостерігається з півночі на південь уздовж центральної осі споруди. Її конструкція складається зі 71 стовпової ями та ровика, у конструкції якого можна виділити ще 4 стовпові ями. Загальні розміри споруди становили 8×26,5 м. Вона мала прямокутну форму й довшою стороною була орієнтована з півночі на південь. Західна та східні стінки чітко окреслені двома рядами стовпових ям. З західної сторони їх 24, зі східної – 22. Внутрішній простір був також розділений трьома паралельними лініями стовпів, у яких, однак, трапляються проміжки. Шість ям у південній частині споруди 1, розташовані симетрично по три у двох поперечних рядах, мали більші розміри та прямокутну форму, а на дні в них містились інші заглиблення, здвоєні або подовжено-овальної форми. Очевидно, такі ями слугували для встановлення двох або більше стовпів одночасно. У двох наступних поперечних рядах так само симетрично по три розташовані дещо менші за розміром стовпові ями, які, однак, належать до категорії з ускладненою конструкцією. Далі на північ, у лініях стовпових ям, що ділили внутрішній простір споруди, спостерігаються розриви. З тих об'єктів, які вдалося розкрити, сім також мають ускладнену конструкцію, і п'ять – це прості невеликі округлі ями. Північну стінку споруди окреслюють короткий ровик і ще одна стовпова яма з посиленою конструкцією.

Збір археологічних матеріалів у процесі досліджень засвідчив досить значну концентрацію артефактів, виготовлених із кременю й обсидіану як в межах центральної частини споруди (сектори 9 та 26), так і поруч з її східною стіною (сектор 28). Знахідок фрагментів посуду майже немає, за винятком кількох невеликих скупчень: біля об'єкту № 94 на південному краю споруди та в заповненні об'єкта № 119 з північно-східного. Суттєва концентрація кременевих артефактів – як знарядь, так і продуктів обробки (нуклеусів, відщепів, лусок) – поряд із західною стіною споруди може свідчити про існування тут обробного осередку. Фактично, в цих секторах було зафіксовано майже половину із загальної кількості знахідок кременю на території пам'ятки.

СПОРУДА 2 виявлена в розкопі III. Має дещо відмінні конструкційні особливості й зафіксована не в повному обсязі (рис. 5). Орієнтована як і попередня та розташована паралельно до неї на віддалі 15 м у напрямку на схід. Перепад висоти на цій ділянці становить близько 0,5 м на відтинку 24 м у напрямку з півдня на північ. Найліпше збережена південна частина споруди складається із двох ровиків (об'єкти № 17 та № 18), які окреслюють східну й західну стінки, і семи стовпових ям, розміщених симетричними рядами впоперек споруди. Ширина будівлі в цій частині становила 7,5 м. Прирізкою у східній частині розкопу III, закладеною вже за межами відведеної для будівництва автодороги ділянки, вдалося зафіксувати паралельні ряди стовпових ям, які є продовженням цієї споруди, принаймні її східної стіни та внутрішніх конструкцій. Довжина її в розкритому розкопками обсязі становить 24 м. Однак її елементи менш систематичні. З південно-західної сторони рештки стіни відсутні, натомість виявлено залишки іншого об'єкта у вигляді вузького ровика зі стовповими ямами, розташованого під значним кутом до центральної осі споруди. Також у межах західної частини споруди 2 наявна частина об'єкта № 12, яка фактично накриває край одного з ровиків, а отже, ця велика господарська яма була споруджена вже після припинення функціонування споруди.

Колекція археологічних матеріалів, знайдених у межах внутрішнього простору споруди й заповненні об'єктів, представлена 14 артефактами з каменю і кременю, а також досить великою кількістю уламків ліпного посуду, зокрема від розвалів посудин. Також у межах периметру цієї будівлі під час нагляду було знайдено кам'яну сокиру-тесло.

У межах розкопів II і III, окрім складових споруди 1 та споруди 2 – зафіксовано рештки інших конструкцій, споруджених із використанням опорних стовпів. Декілька рядів симетрично розташованих стовпових ям локалізовані як паралельно, так і під кутом одна до

одної (рис. 3, 4, 5). Окремі з цих ямкових рядів, орієнтованих по лінії північний захід–південний схід, пересікають площу розміщення споруди 1. У двох місцях ці ямки накладаються і перекривають її конструкційні частини, що є доказом їх більш пізнього походження.

В одному випадку локалізовано знахідку нижньої частини ліпної посудини, яка була розташована прямо в центрі заповнення об'єкта № 69, що становив складову прямої ямкової лінії. Це ставить питання про можливу функцію окремих об'єктів малого розміру не лише як стовпових ям, а й як об'єктів господарського призначення.

Також під питанням залишається факт розташування одного з чотирьох ровиків (об'єкта № 30) під кутом до споруди 2. Оскільки три інші подібні об'єкти виявилися елементами конструкції довгих прямокутних споруд, то можна припустити, що маємо справу з кількома етапами забудови, розділеними в часі.

«Довгі доми» (нім. *langhouses*), що споруджувались на основі опорно-стовпової конструкції, вважають однією з особливостей поселень КЛСК. У більшій частині ареалу поширення культури саме вони – типова ознака, оскільки на території Німеччини, Голландії, Франції, Чехії, Словаччини, Угорщини та Польщі трапляються поселення, у межах яких розкрито десятки таких будинків [Modderman, 1988; Coudart, 1998; Czekaj-Zastawny, 2008; Květina, Hrnčíř, 2013; Rück, 2013; Pavlu, 2016]. Вони дещо відрізняються розмірами та кількістю складових, однак зберігають найбільш притаманні риси – прямокутну форму та наявність п'яти паралельних рядів стовпових ям.

Археологічні дані з дослідження цих будинків уже були використані для виділення підвидів та їх класифікації. Так, голландський дослідник П. Моддерман розподілив їх за наявністю складових на одно-, дво- та тричастинні споруди [Modderman, 1988, р. 93–96].

Існують навіть окремі дослідження щодо технології спорудження «довгих домів». Встановлено, що для цього недостатньо роботи однієї сімейної групи. На підставі аналізу відомих із того часу робочих знарядь підраховано, що для спорудження одного «довгого дому» середнього періоду КЛСК необхідно було близько 2 200 людиногодин, тобто 10 повністю працездатних осіб мали працювати принаймні по 10 годин упродовж 22 діб [Startin, 1978, 151–152].

Також науковці в Німеччині, Чехії, Польщі й Угорщині неодноразово робили спроби реконструкції «довгих домів», починаючи з ранніх графічних ескізів [Lüning, 1980, 58] та закінчуючи сучасними віртуальними 3D моделями й відбудовою в музеях. Більшість цих реконструкцій враховували наявність двоскатної стріхи і крокви, можливо, піднятого настилу підлоги та горища.

Видовжені аморфні ями або ровики, які на багатьох досліджених поселеннях спостерігаються із зовнішньої сторони стін, розглядали як можливе джерело видобування глини для обмазки стін. Вони також слугували для відведення води та як додаткова загорожа [Банффи, 2014, 155]. Однак у випадку поселення Модричі 1 таких ям поряд зі стінами споруд не виявлено. Щобільше, найбільш притаманної форми довга аморфна яма (об'єкт № 15) була суттєво віддалена від найближчої споруди й розташована під кутом до неї, а об'єкт № 12 взагалі перерізував західну стінку споруди 2.

Питання локалізації «довгих домів» на території України досі залишалося невирішеним навіть із врахуванням задовільного стану досліджень поселень КЛСК. Починаючи з перших десятиліть ХХ ст., відкрито й досліджено досить багато пам'яток, зокрема на Передкарпатті. Однак досі ні на одному з них не було цілком розкрито конструкції «довгих домів». Переважно, дослідники вважали рештками житлових споруд великі аморфні ями складної конструкції. Так, на підставі результатів розкопок Ярослава Пастернака, на одному з поселень біля с. Котоване ідентифіковано дві «напівземлянки», що супроводжувались рядочками стовпів [Ленартович, 2009, с. 231]. Експедиція Інституту суспільних наук АН УРСР на багатояручному поселенні біля с. Незвисько серед інших розкрила об'єкти КЛСК, з яких залишки двох наземних жител, напівземлянки й поховання. Однак наземні споруди були локалізовані

переважно за скупченнями матеріалів, і лише фрагментарно зафіксовано рядочки стовпових ям [Черниш, 1959, с. 73].

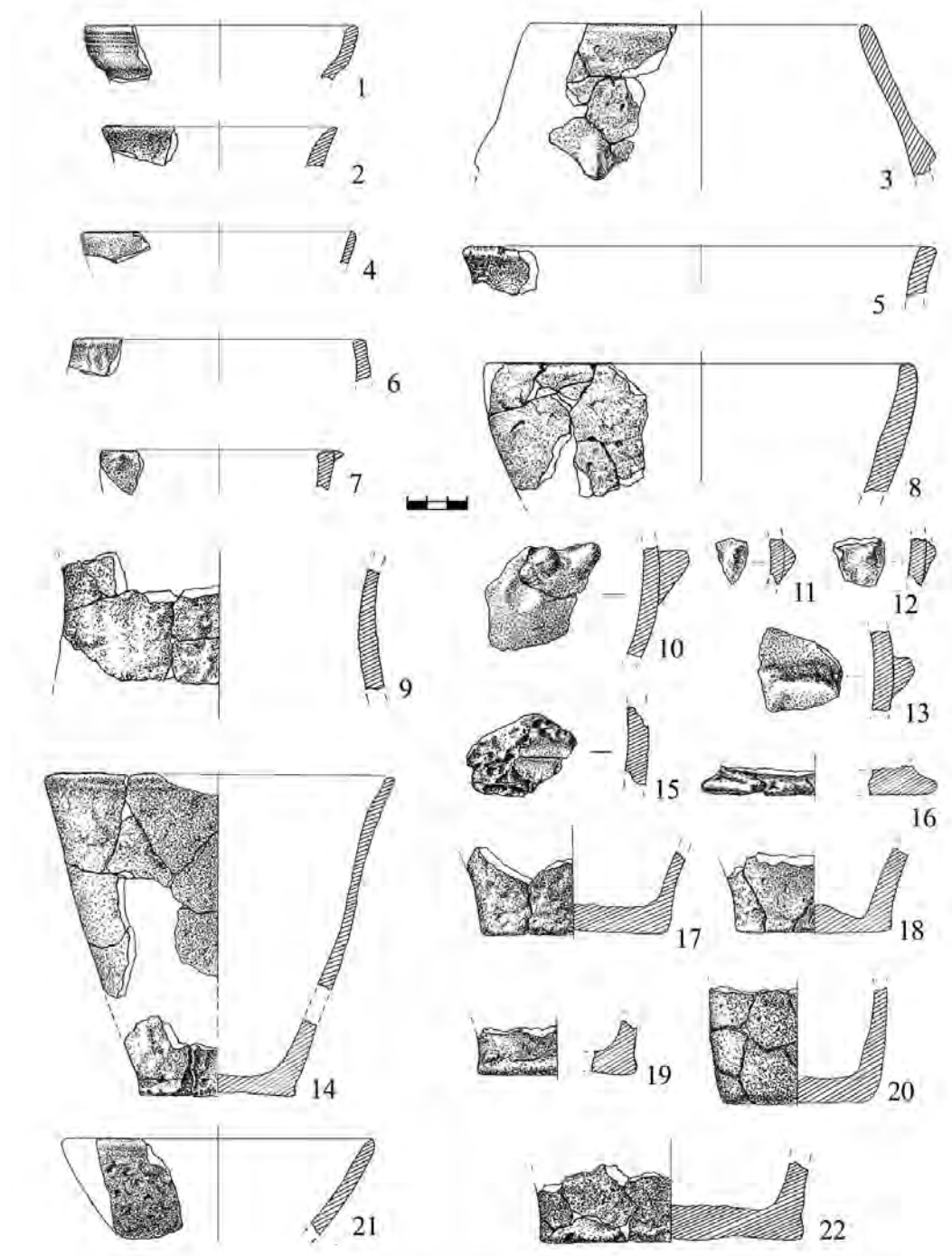

Рис. 9. Керамічний посуд
Fig. 9. Ceramic ware

Нещодавно дослідженнями в Молдові й Україні відзначено помилковість визначення аморфних господарських ям на поселеннях КЛСК як решток заглиблених жител. Насправді такі об'єкти існували паралельно з «довгими домами» і навіть становили частину їх

конструкції. Саме тому було запропоновано здійснювати пошук та локалізацію наземних жител за цими супутніми об'єктами [Saile et al., 2016, 1–15; Bardetskiy et al., 2016, 140–142].

Однак виявлення в результаті розкопок 2020 р. на поселенні Модричі 1 решток двох «довгих домів» дають змогу глянути на методику досліджень такого роду пам'яток із нового ракурсу. Успіх нашої експедиції може пояснюватись одночасним розкриттям великої площі протягом одного польового сезону. Досі поселення КЛСК на території України досліджували поетапно. Площа 1 064 м² на поселенні біля с. Незвисько була розкрита за п'ять польових сезонів, а глибина розташування культурного шару з матеріалами КЛСК там становила 2,1–3,4 м.

На поселенні в с. Тадані Кам'янка-Бузького р-ну Львівської обл. експедиція Львівського університету під керівництвом М. Пелешишина розкрила площу 2 120 м² за допомогою траншей, закладених паралельно, але протягом трьох сезонів – 1977, 1978 і 1979 р. [Пелешин, 1999, с. 22–48.]. Розкриття окремих секторів за таких умов не давало можливості дослідникам охопити цілу перспективу на площі розкопу й заповнення частини стовпових ям могло бути непомічене при вибиранні культурного шару. Адже глибина цих об'єктів, на прикладі пам'ятки Модричі 1, коливається у діапазоні від 0,07 до 0,63 м у межах одного будинку.

Можливо, врахування досвіду розкопок 2020 р. дасть змогу надалі частіше локалізувати «довгі доми» під час досліджень інших пам'яток КЛСК у межах території України.

Опис археологічних знахідок. У культурному шарі пам'ятки, в межах розкритих наземних житлових споруд, а також усередині трьох великих господарських споруд, виявлено досить чисельну збірку матеріалів, яка складається переважно з ліпного посуду, виробів із кременю, обсидіану й каменю. Ці предмети дали можливість датувати об'єкти на пам'ятці Модричі 1 епохою неоліту й відносити їх до культури лінійно-стрічкової кераміки.

Винятки становили лише знахідки, виявлені переважно у верхньому родючому шарі під час нагляду за процесом віддернування ділянки. Серед останніх певна частка належить фрагментам кружального посуду й іншим предметам нового й новітнього часу. Також у південній частині пам'ятки Модричі 1, винятково в межах розкопу I, виявлено поодинокі фрагменти кружальних посудин, які можуть бути датовані римським часом (рис. 9, 1) та княжою добою.

Цим підтверджене зроблене за результатами розвідкових досліджень попереднє визначення пам'ятки Модричі 1 як багатошарового поселення [Милян, Сілаєв, 2018, с. 18–19; Сілаєв, Осаульчук, 2020, с. 40–42]. Однак невелику кількість матеріалів інших періодів та їх поширення винятково у верхньому культурному шарі можна пояснити взаємним накладенням площі й периферії кількох різночасових поселень у межах однієї пам'ятки.

У частині пам'ятки Модричі 1, дослідженій під час розкопок і нагляду на ділянці будівництва автодороги в об'їзд м. Трускавець, основний горизонт становить саме поселення епохи неоліту. Керамічні матеріали, а також колекцію артефактів із кременю, обсидіану та каменю варто розглядати як складові єдиного комплексу матеріальної культури.

Перш ніж розпочати аналіз знахідок, варто наголосити, що виявлені уламки й розвали посудин мали дуже поганий стан збереження. Це пояснює, насамперед, висока кислотність ґрунтів у місці проведення досліджень, оскільки неподалік від місця проведення розкопок розташований великий відвал зі старої шахти калійних солей. Це також пояснює майже повну відсутність на пам'ятці остеологічного матеріалу. Лише кілька часточок кальцинованої кісткової маси було виявлено під час розкопок у заповненні об'єкта № 14, а ікло кабана без слідів обробки, знайдене в поверхневих нашаруваннях пам'ятки, могло не мати відношення до культурного комплексу епохи неоліту.

На умови зберігання матеріальних знахідок також впливало агресивне природне середовище Карпатського передгір'я, важлива характеристика якого – активна водна ерозія родючих ґрунтів. Потужність родючого шару в межах розкритої площі неолітичного поселення

становила від 0,2 до 0,35 м. Цей тонкий покрив до того ж додатково руйнувала постійна оранка, оскільки перед вилученням для потреб будівництва ділянка належала до земель сільськогосподарського призначення.

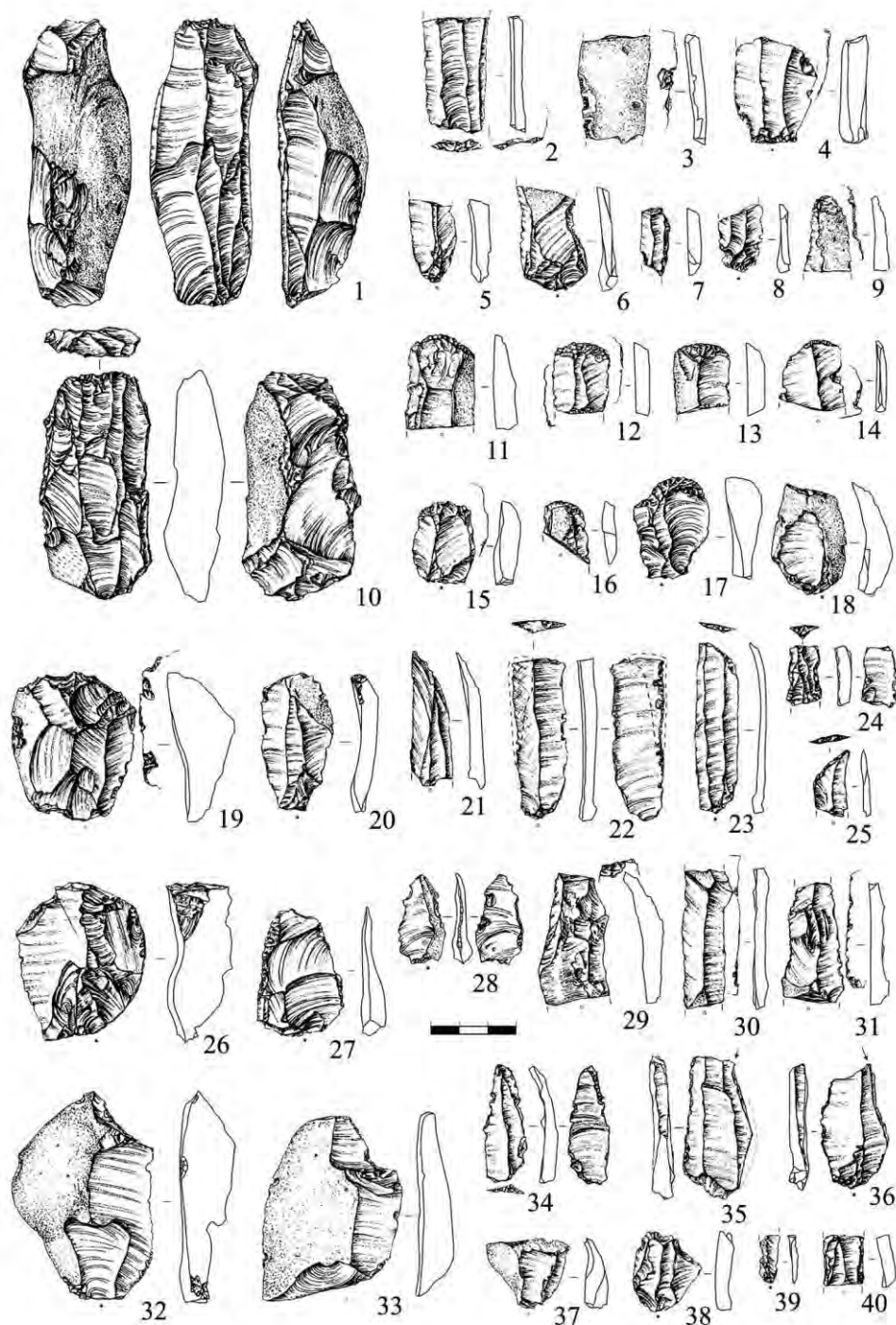

Рис. 10. Вироби з кременю та обсидіану

Fig. 10. Flint and obsidian artifacts

Керамічний посуд. У виявлених на поселенні Модричі 1 посудин майже завжди була відсутня верхня частина. Знахідки, виявлені біля денної поверхні під час віддернування

ділянки будівництва, були представлені саме нижніми частинами (рис. 9, 2–4). Основною причиною їх руйнування був антропогенний чинник, але відбулося це давно, про що свідчить наявність застарілих зламів у більшості фрагментів та їх значна розтягненість поблизу поверхні. Також у дуже фрагментованому вигляді виявлено розвали посудин у заповненні об'єктів. Зафіксовано лише певну кількість фрагментів їх верхніх частин і в поодиноких випадках це дало можливість частково відтворити форми. Переважно ж уламки дуже дрібні й пошкоджені механічною і хімічною ерозією. Так, на абсолютній більшості фрагментів утрачений ангоб, рештки якого проглядаються лише спорадично. Це може пояснювати майже повну відсутність на посуді елементів орнаменту КЛСК.

Серед опрацьованих керамічних матеріалів спостерігається абсолютна перевага кухонного посуду й мала частка столової кераміки. До частин столових посудин віднесено лише 25 фрагментів, переважно дуже дрібних. Вони мають світло-сіре або світло-коричневе забарвлення. Глиняна маса ретельно очищена, може містити незначну домішку дрібного піску. Товщина стінок становити від 0,6 до 0,9 см. Знахідками, які характеризують форми цієї групи кераміки, варто вважати такі: верхню частину опуклолобокої посудини зі звуженою горловиною діаметром 15 см, вінце якої було прямим і заокругленим, а на рівні плічка зберігся наліп конічної форми шириною 1,6 см та висотою 1,3 см (рис. 9, 3); привінцеву частину іншої опуклолобокої посудини з увігнутою досередини горловиною діаметром 26 см, на якій зберігся маленький елемент декору у вигляді скошеного трикутного вдавлення (рис. 9, 8); уламок вінця посудини діаметром 12 см, на потовщеному краю якої зберігся невеликий наліп конічної форми висотою до 0,6 см і шириною в основі 1,2 см (рис. 9, 7); фрагмент вінця круглолобокої миски з увігнутим потоншеним краєм діаметром 23 см (рис. 9, 4); уламок невеликої миски діаметром 16 см із опуклими стінками й увігнутим досередини краєм (рис. 9, 21).

Кухонна кераміка з поселення Модричі I представлена значно більшою кількістю фрагментів (357 од.) і охоплює, зокрема, розвали шести посудин. Цей посуд відрізняється доволі незграбною технологією виконання. Він переважно грубостінний (товщина стінок від 0,8 до 1,6 см), а у глиняній масі містить інтенсивні домішки великих фракцій шамоту. Поверхня горбкувата, однак згладжена пальцями або віхтем, а в окремих випадках навіть помірно лощена. Із внутрішньої сторони стінок та, особливо, на придонних частинах видно вм'ятини від підправки пальцями. Забарвлення у більшості випадків темно-коричневе, рідше – темно-сіре. У зламі текстура тіста багатошарова, найчастіше з чорними прошарками від нерівномірного або недостатнього випалу. Іноді на поверхнях зберігаються сліди світло-коричневого ангобу. Значно менш поширені фрагменти посудин світло-сірого забарвлення з більш ретельно вимішаною глиняною масою і згладженими поверхнями.

Повні форми кераміки відновити не вдалося через сильне руйнування. Виняток становить посудина лійчастоподібного профілю із широко розхиленими заокругленими вінцями діаметром 34 см і плоским дном діаметром 11 см (рис. 9, 14). Збережені нижні частини переважно мали просте плоске дно, прямі або слабо розхилені стінки (рис. 9, 17–20, 22), а в одному випадку денце було доповнене понизу рельєфним виступом (рис. 9, 16). Знайдено також кілька невеликих уламків вінець горщиків із увігнутими досередини (рис. 9, 6) або з плавно відігнутими назовні (рис. 9, 2, 5) краями.

На пам'ятці Модричі I практично не знайдено частин посуду – як столового, так і кухонного – з лінійним орнаментом. Маємо лише фрагмент стінки зі збереженим шаром ангобу, прикрашений прямою борозенкою (рис. 9, 15). З інших елементів декору на посудинах найбільше збереглися наліпи: прості конусоподібної форми (рис. 9, 11, 12), роздвоєні (рис. 9, 10) та у вигляді широкого і сплющеного горизонтального пружка (рис. 9, 13).

Загалом характеристика виявленого ліпного посуду дає змогу віднести його до матеріалів культури лінійно-стрічкової кераміки, незважаючи на малу кількість зразків з елементами орнаменту. Наявної інформації, тим не менше, мало для визначення конкретного етапу розвитку культури. Варто лише наголосити на значній перевазі в межах пам'ятки Модричі I у

пропорціях знайденої столової та кухонної кераміки на користь останньої – до 94 % від загального числа фрагментів.

Артефакти з кременю та обсидіану. Колекція виробів із кременю складається з 145 артефактів (майже 40 % усіх знахідок на пам'ятці), які поділяються на відходи процесу розщеплення кременевої сировини та вироби з вторинною обробкою.

Основу комплексу становлять відходи первинної обробки крем'яної сировини – 98 од. У якості сировини здебільша використовували волино-подільський кремін туронського ярусу сірого, темно-сірого й сіро-коричневого відтінків.

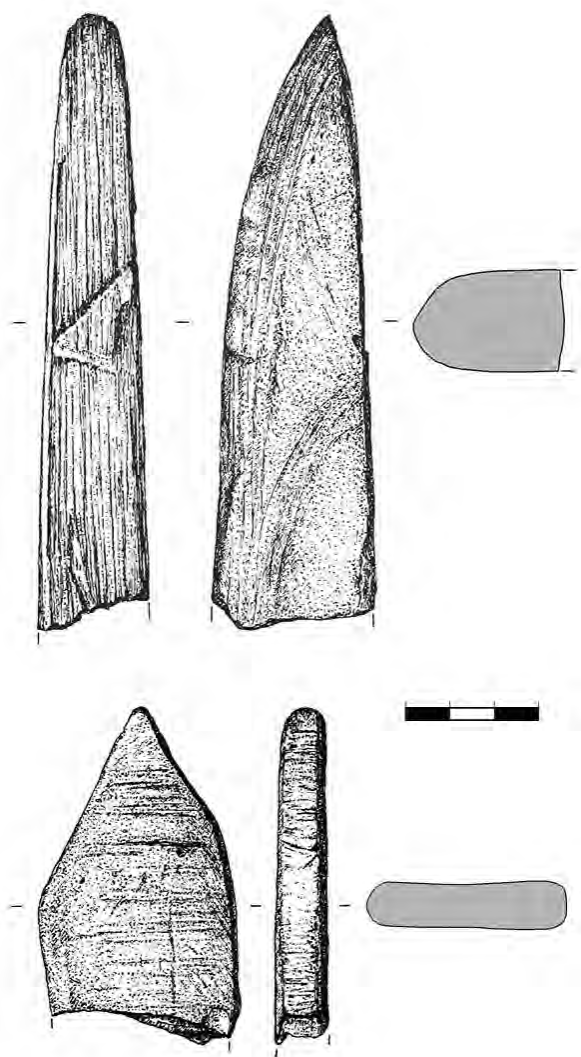

Рис. 11. Вироби з каменю

Fig. 11. Stone artifacts

Пластинасті заготовки з паралельною й субпаралельною огранкою дорсальної поверхні з параметрами від 1,3 см і більше.

Виробів із вторинною обробкою налічується 47 од. (32,4 % від усього кременевого комплексу), які виготовляли як на пластинастих заготовках, так і відщепках. Домінують знаряддя, виготовлені на частинах пластинастих заготовок – 31 од.

Процес розщеплення кременю відбувався в межах поселення, на що вказують вісім нуклеусів, які поділяються на кілька типів, серед яких представлені призматичні прямо- та косоплощадкові, повздовжні та біповздовжні (рис. 9, 1, 10), один підконічний повздовжній, підциліндричний та аморфний. Майже всі нуклеуси на кінцевій стадії розщеплення та слугували для отримання пластинастих заготовок.

Технологічних сколів підживлення нуклеусів на поселенні виявлено дуже мало – лише три реберчастих. Найбільшу ж категорію знахідок серед відходів процесу розщеплення становлять відщепи. Їхня кількість сягає 53 од., або 36,5 % від усього комплексу. Первинних і вторинних відщепів майже порівну, а найбільше представлені відщепи розмірами в межах від 2 до 5 см. Зовсім відсутні відщепи розмірами від 0,7 до 1 см та лише у двох екземплярах наявні лусочки. Можна припускати, що початок процесу розщеплення крем'яної сировини міг відбуватися на стороні, а в межах поселення використовували принесені й готові для подальшої технологічної обробки нуклеуси та заготовки.

Додатковий доказ обробки сировини в межах пам'ятки – локалізована концентрація більшості знахідок кременевих артефактів усередині та поряд зі східною стінкою споруди I.

Пластинастих заготовок та їхніх частин налічується 16 од. (11 % від усього крем'яного комплексу). Домінують пласт-

Масово представлені пластинчасті заготовки та їхні частини зі субпаралеальною напівстрімкою або притупляючою нерегулярною дорсальною ретушшю, а також пластинчасті заготовки з ретушшю утилізації (рис. 10, 2–8, 21, 24, 29–31). Превалюють знаряддя на пластинчастих заготовках завширшки від 1,3 см: 1 – ціла, 7 – на проксимальних частинах, 2 – на дистальних і 3 – на медіальних. У двох екземплярах представлені пластинчасті заготовки з косотронкованими краями (рис. 10: 23, 25). Мікропластин та їхніх частин із ретушшю не виявлено.

Представницький комплекс скребків, серед яких вісім – кінцеві на частинах пластинчастих заготовок (рис. 10, 9, 11–16, 20), три – кінцеві на відщепі (рис. 10, 17, 18, 26) та один – кінцевий подвійний на відщепі підовальної форми (рис. 10, 19).

У колекції виробів із вторинною обробкою також представлено два комбіновані знаряддя – вкладень до серпа на частково тронкованій пластині (рис. 10, 22) і вкладень до серпа кутовий різець (рис. 10, 35). Треба зазначити, що різцевим сколом на останньому знарядді частково було видалено робочий край, який мав сліди використання в якості серпа, тобто вкладень був двостороннім.

Доповнюють колекцію кутовий різець на пластині з фрагментарною притуплювальною дорсальною ретушшю по краю (рис. 10, 36), подвійний скобель на проксимальній частині пластини (рис. 10, 38) та свердло на пластині з нерегулярною напівстрімкою і притуплювальною вентральною ретушшю по краях (рис. 10, 34). Необхідно зазначити, що базальна частина пластини, на якій виготовлено свердло, потоншена за допомогою тронкування. Подібний технологічний прийом зафіксований і на деяких інших екземплярах із колекції крем'яних виробів.

До виробів із вторинною обробкою належать відщепи з ретушшю (рис. 10, 27, 28, 37). У більшості випадків ретуш по краях відщепів утворилася внаслідок спрацьованості.

У комплексі присутні чотири вироби з ознаками термовпливу (обпалу): проксимальна частина пластинки з ретушшю, кінцевий скребок, медіальна частина пластини та вторинний відщеп.

Також на поселенні траплялися фрагменти крем'яної сировини, ймовірно місцевого походження, які не мають слідів обробки, а також уламки крем'янистого мінералу, також без відповідних ознак.

Особливість пам'ятки Модричі 1 – наявність виробів з обсидіану. Вони представлені медіальною частиною пластини з ретушшю (рис. 10, 40), реберчастою пластинкою, проксимальною частиною мікропластини (рис. 10, 39) та первинним відщепом. Імовірно, вказані артефакти – результат розщеплення лише одного нуклеусу. Сировина прозора та якісна, із залишками кірки жовна.

Вироби з каменю. Вироби з різних порід каменю представлені сокирою-теслом, відбійником із робочими сторонами на протилежних кінцях овальної сланцевої(?) гальки, а також фрагментами абразивів, виготовлених на дрібнозернистих уламках пісковика.

Один абразив підовальної форми на пласкій плитці пісковика, з лінійними слідами від спрацьованості по торцях і лицевій частині (рис. 11, 2). Ще один, підпрямокутний у перетині, на прямокутному бруску дрібнозернистого пісковика бежевого кольору був нещодавно розколотий на дві частини. У цього виробу спрацьовані лише пласкі частини, по торцях слідів обробки не помітно.

Найбільш цікавий предмет – виявлене на поселенні кам'яне знаряддя (сокира-тесло або мотика) у формі «шевської колодки», виготовлене на бруску дрібнозернистого пісковика сірого кольору підтрикутної форми (рис. 11, 1). Одна торцева сторона має ледь опуклу форму – вона без ознак утилізації. Протилежна – пласка і має сліди спрацьованості. Дві широкі протилежні сторони виробу також зі слідами утилізації.

Загалом, комплекс кам'яних і крем'яних виробів типовий для більшості пам'яток КЛСК. Так чи так представлені всі категорії знарядь, притаманні для цієї культури. Процес

розщеплення кременевої сировини відбувався безпосередньо на поселенні, при цьому готові для розщеплення нуклеуси, найімовірніше, доставляли на поселення у готовому вигляді. Серед виробів із вторинною обробкою присутні знаряддя, які могли використовувати в сільськогосподарських цілях, для обробки кістки й дерева, а також шкір тварин та білування м'ясної сировини.

Отже, під час виконання пам'яткоохоронних робіт (археологічних розкопок і нагляду) на пам'ятці Модричі 1, розташованій у межах ділянки будівництва автодороги в обхід м. Трускавець, на загальній площі 1 745,5 м² досліджено рештки поселення епохи неоліту.

Виявлено 137 археологічних об'єктів, більшість із яких були складовими двох великих споруд – наземних будинків з опорно-стовповою конструкцією. За аналогією з подібними спорудами, виявленими під час розкопок на багатьох поселеннях КЛСК у Німеччині, Словаччині, Угорщині, Чехії і Польщі, ці об'єкти варто вважати рештками житлових будівель – т. зв. довгих домів.

На ділянці розкопок виявлено значну кількість археологічних знахідок. У культурному шарі, зокрема в периметрі житлових споруд, а також у заповненнях об'єктів, знайдено ліпний посуд, вироби з кременю, обсидіану й каменю. В абсолютній більшості вони належать до матеріалів культури лінійно-стрічкової кераміки.

У процесі розкопок і нагляду було окреслено основний ареал розташування житлових та господарських споруд західної частини поселення Модричі 1. Відзначено малі перспективи досліджень у межах південної та північно-західної периферії пам'ятки, натомість підтверджено можливість розкриття інших об'єктів на зразок великих наземних будівель зі стовповою конструкцією в центральній і східній частинах поселення, розташованих за межами території будівництва автодороги.

ЛІТЕРАТУРА

Банффи, Э. (2014). Начало оседлого образа жизни в западной части Карпатского бассейна и роль первых земледельцев Задунавья в европейском неолите. *Stratum*, 2, 115–182.

Конопля, В. (1999). Нове поселення лінійно-стрічкової кераміки у Верхньому Подністер'ї. *Львівський археологічний вісник*, 1, 130–137.

Конопля, В. (2008). Поселення культури лінійно-стрічкової кераміки Блищанка на Сереті. *Вісник Інституту археології*, 3, 196–222.

Ленартович, О. (2009). Культура лінійно-стрічкової кераміки на території України: історія досліджень. *Археологічні дослідження Львівського університету*, 12, 226–261.

Мацкевий, Л., Козак В., (2010). *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, Львів; Дрогобич.

Милян, Т., Сілаєв, О. (2018). Звіт про археологічні вишукування (розвідки). Розробка проектної документації будівництва автомобільної дороги державного значення Т-14-02 Східниця–Пісочна на ділянці км 16+100 – км 21+700, Львівської області. Науковий архів Науково-дослідного центру «Рятівна археологічна служба» Інституту археології Національної академії наук України. Львів.

Пастернак, Я. (1961). *Археологія України (Archaeology of Ukraine): первісна, давня та середня історія України за археологічними джерелами*, Торонто.

Пелешишин, М. (1999). Неолітичне поселення в с.Тадані на Західному Бузі. *Львівський археологічний вісник*, 1, 22–48.

Сілаєв, О., Осаульчук, О. (2020). Звіт про археологічні вишукування (розвідки). Реконструкція ПЛ 220 кВ Стрий–Борислав на ділянці обходу карстових явищ на території Львівської області. Науковий архів Науково-дослідного центру «Рятівна археологічна служба» Інституту археології Національної академії наук України. Львів.

Черниш, О. (1959). Результати дослідження нижніх шарів Незвиського поселення. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 2, 73–77.

Antoniewicz, W. (1921). Z badań archeologicznych w górnem dorzeczu Dniestru. *Wiadomości archeologiczne*, T. VI, Warszawa, 79–108.

Bardetskiy, A., Dębiec, M., Saile, T. (2016). Šárka in Volhynia. Традиции и инновации в изучении древнейшей керамики. Материалы международной научной конференции 24–27 мая, Санкт-Петербург, 140–142.

Coudart, A. (1998). Architecture et société néolithique: L'unité et la variance de la maison danubienne. *Documents d'Archéologie Française*, №67. Edition de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris.

Czekaj-Zastawny, A. (2008). Linear Band Pottery Culture in the Upper Vistula river basin. *Sprawozdania Archeologiczne*, 60, 31–72.

Demetrykiewicz, W. (1898). *Vorgeschichte Galiciens. Die Österreichisch-ungarisch Monarchie in Wort und Bild*, Wien.

Kozłowski, L. (1930). *Budowle kultury ceramiki malowanej w świetle badań przeprowadzonych w Koszylowcach, Niezviskach i Buczaczu*, Lwów.

Květina, P., Hrnčíř, V. (2013). Between Archaeology and Anthropology: Imaging Neolithic Settlements. *Anthropologie*, LI/2, 323–347.

Lüning, J. (1980). Die Bauernkultur der Bandkeramiker: So bauten die Zimmerleute der Steinzeit. *Bild der Wissenschaft*, 8, 44–59.

Modderman, P. J. R., (1988). The Linear Pottery Culture: Diversity in Uniformity. *Berichten. van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek*, 38, 63–139.

Pavlu, I. (2016). Linear Pottery Houses and their Inhabitants. *Open Archaeology*, 2, 282–397.

Rück, O. (2013). From yard to house row: the Bandkeramik village – layouts in rows and feature-free areas provide a new view on settlement structure. *The Domestic Space in LBK Settlements* (ed. Hamon C., Allard P., Ilett M.), Rahden/Westf., 201–230.

Saile, T., Dębiec, M., Posselt, M., Terna, S., Kiosak, D., (2016). Zur Bandkeramik zwischen Pruth und Südlichem Bug. *Prähistorische Zeitschrift*, 91(1), 1–15.

Startin, W. (1978). Linear Pottery Culture houses: reconstruction and manpower. *Proceedings of the Prehistoric Society*, 44, 143–159.

REFERENCES

Banffy, E. (2014). Nachalo osedlogo obrazu zhizni v zapadnoj chasti Karpatskogo bassejna i rol' pervykh zemledel'cev Zadunav'ya v evropejskom neolite. *Stratum*, 2, 115–182 (in Russian).

Konoplia, V. (1999). Nove poselennia liniino-strichkovoï keramiki u Verkhnomu Podnisteri. *Lvivskiyi arkeolohichnyi visnyk*, 1, 130–137 (in Ukrainian).

Konoplia, V. (2008). Poselennia kultury liniino-strichkovoï keramiki Blyshchanka na Sereti. *Visnyk Instytutu arkeolohii*, 3, 196–222 (in Ukrainian).

Lenartovych, O. (2009). Kultura liniino-strichkovoï keramiki na terytorii Ukrainy: istoriia doslidzhen. *Arkeolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu*, 12, 226–261 (in Ukrainian).

Matskevych, L., & Kozak, V., (2010). *Starozhytnosti Drohobyskoho peredhiria*. Lviv; Drohobych (in Ukrainian).

Mylian, T., & Silaiev, O. (2018). *Zvit pro arkeolohichni vyshukuvannia (rozvidky). Rozrobka proektnoi dokumentatsii budivnytstva avtomobilnoi dorohy derzhavnogo znachennia T-14-02 Skhidnytsia – PISOCHNA NA DILIANTSI KM 16+100 – KM 21+700, Lvivskoi oblasti*. Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnoho tsentru «Riativna arkeolohichna sluzhba» Instytutu arkeolohii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Lviv (in Ukrainian).

Pasternak, Ya. (1961). *Arkheolohiia Ukrainy (Archaeology of Ukraine): pervisna, davnia ta serednia istoriia Ukrainy za arkeolohichnymi dzherelamy*, Toronto (in Ukrainian).

Peleshchyshyn, M. (1999). Neolitychne poselennia v s. Tadani na Zakhidnomu Buzi. *Lvivskiyi arkeolohichnyi visnyk*, 1, 22–48 (in Ukrainian).

Silaiev, O., & Osaulchuk, O. (2020). *Zvit pro arkeolohichni vyshukuvannia (rozvidky). Rekonstruktsiia PL 220 kV Stryi – Boryslav na diliansi obkodu karstovykh yavlyshch na terytorii Lvivskoi oblasti*. Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnoho tsentru «Riativna arkeolohichna sluzhba» Instytutu arkeolohii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Lviv (in Ukrainian).

- Chernysh, O. (1959). Rezultaty doslidzhennia nyzhnikh shariv Nezvyskoho poselennia. *Materialy i doslidzhennia z arkeolohii Prykarpattia i Volyni*, 2, 73–77 (in Ukrainian).
- Antoniewicz, W. (1921). Z badań archeologicznych w gornem dorzeczu Dniestru. *Wiadomości archeologiczne*, T. VI, Warszawa, 79–108 (in Polish).
- Bardetskiy, A., Dębiec, M., & Saile, T. (2016). Šárka in Volhynia. *Tradicii i innovacii v izuchenii drevnejshej keramiki. Materialy mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii 24–27 maya, Sankt-Peterburg*, 140–142.
- Coudart, A. (1998). Architecture et société néolithique: L'unité et la variance de la maison danubienne. *Documents d'Archéologie Française*, №67. Edition de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris (in French).
- Czekaj-Zastawny, A. (2008). Linear Band Pottery Culture in the Upper Vistula river basin. *Sprawozdania Archeologiczne*, 60, 31–72.
- Demetrykiewicz, W. (1898). *Vorgeschichte Galiciens. Die Österreichisch-ungarisch Monarchie in Wort und Bild*, Wien (in German).
- Květina, P., & Hrnčír, V. (2013). Between Archaeology and Anthropology: Imaging Neolithic Settlements. *Anthropologie*, LI/2, 323–347.
- Lüning, J. (1980). Die Bauernkultur der Bandkeramiker: So bauten die Zimmerleute der Steinzeit. *Bild der Wissenschaft*, 8, 44–59 (in German).
- Modderman, P. J. R., (1988). The Linear Pottery Culture: Diversity in Uniformity. *Berichten. van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek*, 38, 63–139 (in English).
- Pavlu, I. (2016). Linear Pottery Houses and their Inhabitants. *Open Archaeology*, 2, 282–397 (in English).
- Rück, O. (2013). From yard to house row: the Bandkeramik village – layouts in rows and feature-free areas provide a new view on settlement structure. *The Domestic Space in LBK Settlements* (ed. Hamon C., Allard P., Ilett M.), Rahden/Westf., 201–230.
- Saile, T., Dębiec, M., Posselt, M., Terna, S., & Kiosak, D., (2016). Zur Bandkeramik zwischen Pruth und Südlichem Bug. *Praehistorische Zeitschrift*, 91(1), 1–15 (in German).
- Startin, W. (1978). Linear Pottery Culture houses: reconstruction and manpower. *Proceedings of the Prehistoric Society*, 44, 143–159.

Стаття: надійшла до редакції 11.09.2021
прийнята до друку 25.11.2021

PREVENTIVE ARCHAEOLOGICAL STUDIES OF NEOLITHIC SETTLEMENT MODRYCHI 1

Oleksandr SILAIEV¹, Zoya ILHYSHYN¹, Sergiy TELIZHENKO²

¹ Scientific Research Centre «Rescue Archaeological Service»
Institute of Archaeology, National Academy of Sciences of Ukraine,
Vynnychenka Str., 24, 79008, Lviv, Ukraine,
e-mail: silayevs@ukr.net; zoya.arch@gmail.com

² Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Heroiv Stalinhradu Ave, 12, 04210, Kyiv, Ukraine,
e-mail: telizhenko_s@ukr.net

The article presents the results of protective excavations and surveillance on the Modrychi 1 archaeological site, located near the south-eastern outskirts of Modrychi village, Drohobych district, Lviv region. During the construction of a new highway bypassing the town of Truskavets, three excavation trenches were placed on a total area of 1,745.5 m² on the section passing through the western edge of the monument.

During the excavations, 137 archaeological objects were discovered, including 3 large amorphous household pits, 4 structures in the form of narrow ditches, and 130 pillar pits. Most of the objects are grouped and composed of two large overground buildings, once erected on the pillar supports. Considering the likeness

with similar structures, which were discovered in the settlements of the Linear Pottery culture all over Europe, these objects are defined as the remains of residential buildings – the so-called «longhouses».

The collection of archaeological finds was gathered in the cultural layer, in the perimeter of residential buildings, and in the fillings of objects, which consists of hand-made pottery, flint, obsidian and stonewares. Pottery is predominantly represented by the kitchen utensils and there are only a few examples of tableware ceramics. Collapsed vessels and separated fragments were found in a very poor condition, which may be due to the alkalinity of the soil at the excavation site. An abundant collection of the flint and obsidian artifacts has been collected as well, including nuclei, retouched plates, and flakes. A stone tool (ax or adz) in the shape of a «shoe pad» was also found in the settlement. All these items clearly allowed dating the prevailing cultural layer of the excavated site Modrychi-1 to the Neolithic era.

Key words: settlement, Neolithic, Linear Pottery Culture (Linearbandkeramik, LBK), longhouse, flint artifacts, obsidian artifacts.